

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Chyby v umístění intonačního centra u
českých studentů angličtiny

Mistakes in intonation nucleus placement
in Czech learners of English

Vypracovala: Adéla Příbylová
Vedoucí práce: PhDr. Vladislav Smolka, Ph.D.

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma Chyby v umístění intonačního centra u českých studentů angličtiny jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 7. července 2022

.....

Adéla Příbylová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce **PhDr. Vladislavu Smolkovi, PhD.** za odborné vedení práce, cenné rady a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá umístováním intonačního centra u českých studentů angličtiny a chybami, ke kterým přitom dochází. V teoretické části je uveden nejprve popis základní terminologie, následuje popis způsobů umístování intonačního centra v českém jazyce, a taktéž v anglickém jazyce. Součástí teoretické části jsou pravidla pro umístování větného přízvuku a zmíněny jsou i rozdíly v obou jazycích. Praktickou část tvoří výzkum a analýza. Výzkum je proveden metodou nahrávání mluveného projevu respondentů na diktafon a jeho součástí je rovněž krátký dotazník týkající se způsobů, jimiž se respondenti anglicky učí. Autorka vytvořila anglické texty obsahující různé předpokládané pozice intonačního centra ve větě a následně dala texty přečíst dvaceti českým studentům. Analýza nahrávek obsahuje výsledky výzkumu ve formě grafů a tabulek, které odhalují, že velká část respondentů je ovlivněna českým umístováním intonačního centra, a tak ho i v anglických větách umísťují především do finální pozice, i když se jedná o informačně nevýznamné větné členy. V neposlední řadě jsou v práci zmíněny možné příčiny nevhodného umístění.

Abstract

This bachelor thesis deals with intonation centre (nucleus) placement in Czech learners of English and the mistakes that can occur in the process. The theoretical part first introduces the basic terminology, followed by a detailed description of nucleus placement principles in both Czech and English. The theoretical part surveys the principles of nucleus placement and points out the differences in both languages. The practical part consists of research and its analysis. The method of the research uses dictaphone recordings of pupils and includes a short questionnaire related to the ways in which they learn English. English texts including final and nonfinal nucleus in sentence were created and were afterwards read by twenty Czech respondents. The analysis of the recordings presents the results of the research in the form of graphs and charts which suggest that most of the respondents are influenced by nucleus placement in Czech, that is, typically on the final element, despite the fact that the final position is occupied by an informationally unimportant element. The final part of the thesis explores the possible causes of inappropriate nucleus placement.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Vymezení základních pojmů	8
2 Principy umísťování intonačního centra v češtině	11
2.1 Slovosled.....	11
2.2 Aktuální členění větné.....	12
3 Principy umísťování intonačního centra v anglickém jazyce	14
3.1 Slovosled v angličtině	14
3.2 Funkční větná perspektiva v angličtině	15
3.3 Prezentační věty podle Adama	16
3.3.1 Existenciální konstrukce	17
3.3.2 Rematický podmět před slovesem	17
3.3.3 Věty v pasivu	17
3.3.4 Inverze podmětu a přísudku	18
3.4 Zásady umísťování intonačního centra dle Wellse	18
PRAKTICKÁ ČÁST.....	26
4 Metodologie výzkumu	26
5 Charakteristika respondentů	27
6 Analýza textu	35
6.1 Intonační a informační analýza	37
6.2 Český překlad vytvořených vět	39
7 Analýza nahrávek studentů	40
8 Možné příčiny nevhodného umístění.....	47
Závěr	49
Použité zdroje	51
Přílohy	53

ÚVOD

V této době si většina českých žáků a studentů jako první cizí jazyk vybere jednoznačně angličtinu. Angličtinou, jakožto jedním ze světových jazyků, se domluví člověk téměř kdekoliv na světě. Ve výuce se učí cizímu jazyku obvykle poslechem, čtením, psaním a taktéž mluvením. Cílem není mluvit jako rodilý mluvčí, ale dorozumět se a komunikovat v daném jazyce. Učitel má ve výuce cizího jazyka velkou roli. Aniž by si to někteří učitelé uvědomovali, jsou pro žáky a studenty vzorem, jak by anglický projev měl vypadat. Nejde o to, aby učitel zněl jako rodilý anglický mluvčí nebo měl naprosto dokonalou výslovnost. Důležitou praktickou dovedností každého učitele by měla být univerzální srozumitelnost a přirozenost projevu.

Častým problémem, kterého se dopouští většina českých studentů angličtiny, je chybné umístění větného přízvuku neboli intonačního centra v anglické větě. Umístění intonačního centra znamená zdůraznění slova ve větě, které je v daném kontextu významově nejdůležitější a je třeba, aby mezi ostatními větnými členy prozodicky vyčnívalo. Studenti mnohdy pod vlivem češtiny umísťují větný přízvuk na konec věty. Na rozdíl od češtiny se ovšem v angličtině může větný přízvuk nacházet ve větě téměř kdekoliv. Ne vždy je umístění intonačního centra na konec anglické věty chybou. Avšak v případě, kdy se na konci věty nachází informačně nevýznamné větné členy, o chybu jde.

Tato bakalářská práce se věnuje právě umístění intonačního centra českými studenty v anglických větách. Prvním cílem této práce je vymezení základní terminologie, která obsahuje důležité pojmy pro zadané téma. Teoretická část je dále zaměřena na principy umísťování intonačního centra v českém jazyce, a naopak v jazyce anglickém.

Praktický výzkum obsahuje šest autorkou vytvořených anglických textů, kde je ke zkoumání použito deset větných přízvuků koncových a deset větných přízvuků nekoncových. Tyto texty jsou po vytvoření předloženy dvěma skupinám česky mluvících studentů gymnázií. Jedná se o gymnázium jazykové a gymnázium všeobecné, přičemž jednotliví respondenti jsou na různých úrovních pokročilosti. Respondenti jsou požádáni, aby texty přečetli. Při čtení jsou s jejich souhlasem nahráni a nahrávky jsou následně použity k analýze. Pro doplnění údajů o respondentech je se studenty proveden krátký

rozhovor plnící funkci dotazníku. Ten obsahuje otázky týkající se způsobů učení se angličtiny. Analýza nahrávek všech respondentů poté hodnotí, ve kterých typech vět dělají studenti nejvíce chyb, nebo naopak, ve kterých případech je umístění intonačního centra nejčastěji správné. Výsledky analýzy jsou poté zobrazeny v grafech a tabulkách znázorňujících, jak si jednotliví respondenti vedli, ale i obecné statistiky.

Cílem bakalářské práce je ověřit, zda čeští studenti angličtiny podléhají vlivu české intonace, a přenášejí tak její vzorec na anglické věty. Dalším cílem je odhalit, v jakých typech vět dělají respondenti v umístění intonačního centra chyby nejčastěji, a naopak které struktury problematické nejsou, a najít možné příčiny nevhodného umístění. Z důvodu zkoumání respondentů z jazykového a všeobecného gymnázia, je jako vedlejší cíl zjistit, zda mají studenti jazykového gymnázia více správně umístěných přízvuků, či nikoliv.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základních pojmů

Intonace

Intonaci jako lingvistický jev je obtížné úzce definovat. Jak uvedl Daneš, Hála, Jedlička a Romportl (1954, s. 92), můžeme pod pojmem intonace rozumět modulaci jazyka, při které dochází během verbální komunikace ke střídání výšky hlasu. Pro slušný a srozumitelný projev je intonace, spolu s ostatními složkami zvukové osnovy, nedílnou součástí. I když se to nezdá, platí pro ni jistá pravidla. Jednou z jejích funkcí je vystihnout emotivní postoj mluvčího a v druhé řadě jde o formulaci správné myšlenky, tedy v jakém smyslu je větný úsek pronesen (Daneš, Hála, Jedlička, Romportl, 1954, s. 93). Další funkcí intonace, kterou si jistě každý ihned uvědomí, je označení ukončené nebo neukončené věty (Grepel, Králík, Nekula a Rusínová, 2008, s. 49). Na druhou stranu Daneš (2009, s. 355) popisuje intonaci jako *kadenci*, kterou rozděluje na tři druhy – *konkluzivní kadenci*, *polokadenci* a *antikadenci*. Konkluzivní kadence znamená klesání hlasu, polokadence představuje stoupání hlasu a antikadence může být stoupání nebo stoupavo-klesavá změna hlasu. (Daneš, 2009, s. 361-362)

Angličtina má intonační stupně podobné. Rozlišuje se mezi klesavými tóny (*falling tones*) a neklesavými (*non-falling tones*). Klesavé můžeme rozdělit na prudký pokles (*high fall*), mírný pokles (*low fall*) a stoupavě-klesavý (*rise-fall*). Obvykle je však nazýváme jen klesavé tóny. Pod neklesavé tóny spadají různé kategorie jako například prudké stoupání (*high rise*), mírné stoupání (*low rise*), nebo klesavé stoupání (*fall-rise*). Každý typ má svůj vlastní soubor vět, u kterých se v anglickém jazyce používá. (Wells, 2006, s. 15)

Skaličková (1982) porovnává intonaci angličtiny a češtiny ve své knize *Fonetika současné angličtiny*, kde intonaci nazývá *melodií*. O melodii se zmiňuje i Wells (2006, s. 1), který intonaci dále popisuje s použitím tří parametrů: frázování (*tonality*), zdůraznění nejdůležitějšího slova v daném úseku (*tonicity*) – které se zabývá umístěním intonačního centra, a tzv. tón, tedy relativní změna tónové výšky (*tone*).

Intonační fráze

Intonační frázi, anglicky *intonation phrase*, se rozumí větný úsek s jedním základním intonačním posunem (*tone*). Intonační fráze není jediné pojmenování, které se užívá. Skaličková (1982) a Daneš (2009) nazývají frázi jako *promluvový úsek*, Cruttenden (1997) označuje intonační skupiny (*intonation-groups*) a kupříkladu Roach (1991) používá pojmenování *tone-unit*, což se dá vysvětlit jako úsek, ve kterém se nachází jedna dominantní změna tónové výšky. Podle Wellse (2006, s. 6) každá jednoduchá věta či dílčí věta v souvětí odpovídá intonační frázi. Pro označení větných úseků se používají znaky | a ||.

Příklad:

„Because I love languages | I’m studying intonation. || When I’ve finished this book, | I’ll know a lot more about it.“

(Wells, 2006, s. 6)

[„Protože mám rád jazyky | učím se o intonaci. || Až dočtu tuto knihu, | budu o ni vědět více.“]

Členění jedné a téže věty na větné úseky nemusí být vždy stejné. Mluvčí si sám vybere, jak větné úseky rozčlení. Daneš, Hála, Jedlička a Romportl (1954) ve své knize popisují, že pauzy při verbální komunikaci nedělá člověk náhodně.

Příklad:

„Ve všech našich prodejnách || najdou naši členové || bohatý výběr || textilního zboží.“

(Daneš, Hála, Jedlička a Romportl, 1954)

Přestávky ve větách se dělají tak, aby od sebe nebyly odloučeny informace, které spolu úzce souvisí. Z toho vznikají jednotlivé úseky. Pokud člověk hovoří rychle, intonační fráze je delší, než kdyby hovořil pomalu. Tento proces rozdělování na úseky se také nazývá *frázování*. (Daneš, Hála, Jedlička, Romportl, 1954, s. 90-91)

Pauzy můžeme, na základě popisu Skaličkové (1982, s. 48), dělit na *významové* a *dechové*. Koncept významové pauzy mezi úseky byl již popsán výše – v jednom úseku se nacházejí slova, která spolu souvisí. Pauzy dechové nám umožňují se v průběhu promluvy nadechnout. Ve většině případů pauza dechová odpovídá významové.

Intonační centrum

V každé intonační frázi či promluvovém úseku se nachází slovo, které má pro mluvčího mimořádně důležitý význam (Wells, 2006, s. 93). Z pohledu informační struktury se jedná o slovo, které v rámci dané věty nebo větného úseku vyjadřuje nejdůležitější informaci, tedy takovou, která nejvýznamněji přispívá k rozvoji komunikace – jedná se o tzv. *réma* či *jádro výpovědi* (viz Firbas, 1992, Adam, 2008). Může se jednat například o slovo, které chceme zdůraznit, nebo o slovo, které opakujeme. Intonační centrum (dále jen IC) je charakterizováno několika fonetickými aspekty. Můžeme hovořit o síle (dynamice) a především tónu hlasu (změně tónové výšky). V českých publikacích se IC označuje různými výrazy. Daneš, Hála, Jedlička a Romportl (1954, s. 94) popisují IC jako *větný přízvuk*, na rozdíl od Daneše (2009, s. 357), který uvádí IC jako užší název pro *zvukové centrum*. I v angličtině jsou označení pro IC odlišná. Cruttenden (1997) se například zmiňuje o tzv. *jádru (nucleus)* a Roach (1991) označuje IC jako *tonic syllable*. Avšak definice je obsahově téměř shodná i s publikacemi v anglickém jazyce.

Dle Cruttendena (1997, s. 42) slouží IC k označení nejdůraznějšího lexikálního přízvuku v dané intonační frázi. Obvykle se nejdůraznější přízvuk nachází na posledním přízvukném slově ve frázi či větě.

2 Principy umístování intonačního centra v češtině

Kapitola pojednává o způsobech umístění intonačního centra v českém jazyce. V první části se věnuje českému slovosledu, který má na umístění velký vliv, stejně tak jako aktuální členění větné, kterým se zabývá druhá podkapitola.

2.1 Slovosled

Čeština, jako jazyk flektivní, má slovosled volný. To znamená, že pořádek slov ve větě není stálý a větné členy se tak na různých pozicích mohou střídát. Díky velkému množství koncovek a různých tvarů slov v češtině je možné utvářet několik variant věty s vybranými slovy, avšak v každém případě je význam trochu jiný. Uhlířová (1987, s. 9) zmiňuje následující příklady:

*„Mléko se prodává v sáčkích,
V sáčkích se prodává mléko,
Mléko se v sáčkích prodává,
V sáčkích se mléko prodává.“*

Tyto čtyři věty se na první pohled zdají identické, nicméně kontextově jsou od sebe odlišné. Prostřednictvím první věty chceme vyjádřit, že mléko se neprodává ve sklenicích, nýbrž v sáčkích. Druhá věta klade důraz na obsah sáčků - tzn. neprodává se v nich voda, ale mléko. U posledních dvou vět je, stejně jako u předchozích, důležité slovo na konci věty. V tomto případě jde o totéž slovo a významově chceme zdůraznit, že mléko, které je v sáčkích se prodává, nikoli rozdává, případně se přeme s někým, kdo tvrdí, že v sáčkích se mléko neprodává.

Se slovosledem úzce souvisí aktuální větné členění, které rozděluje větu na části, podle jejich postavení v komunikaci (Uhlířová, 1987, s. 10). Čurdová (2010, s. 11), která se ve své diplomové práci zabývá slovosledem v češtině i angličtině, zmiňuje, že AČV „Ize v češtině považovat za hlavní slovosledný princip.“

2.2 Aktuální členění větné

O *aktuálním členění věty* (dále jen AČV) psal již Mathesius (1947, s. 234) v první polovině minulého století. Jedná se o složení věty podle toho, zda je slovo, případně slovní spojení, kontextově zapojeno či nezapojeno. Mathesius (1947) porovnává AČV s formálním členěním, které se zaměřuje na gramatické rozdělení věty. Zatímco u formálního členění jsou hlavními elementy podmět a přísudek, u AČV je základní složkou *východiště* a *jádro výpovědi*. Pod pojmem *východiště výpovědi* se rozumí informace, která je již mluvčímu známá a z níž se vychází. *Jádro výpovědi* reprezentuje rozvinutí *východiště výpovědi* a působí tak jako něco nového.

Koncept AČV zkoumaly řady lingvistů, a proto pojmy *jádro výpovědi* a *východiště výpovědi* nejsou jediná označení, která se používají. Firbas (1992) využívá termíny jako *kontextově zapojená informace*, dále se užívá označení *známá* a *nová informace* nebo dle Sgalla *kontextově vázaná informace* (Daneš, 2009, s. 399). Uhlířová (1987, s. 10) se zmiňuje o dvou základních složkách AČV jako o *tématu* a *rématu*. Tytéž pojmy používá ve svých anglických publikacích i Firbas (*theme* a *rheme*). V dalších publikacích se kromě toho používají i další pojmy, jako například *topic* a *focus*, které ovšem nemusejí být ve všech případech zcela obsahově totožné.

Jak bylo již uvedeno, složky AČV můžeme znát též pod pojmy *téma* (T) a *réma* (R), které používá i Daneš (1985, 2009). V dřívější práci (1985, s. 188) píše, že T se nachází ve většině případů na začátku věty. Uvádí, že pokud srovnáváme *téma* a *réma*, zdá se, že T je ve vztahu k R jako zásadní element, ze kterého se vychází.

Zajímavé je Danešovo zmínění tří různých pohledů na AČV: „*tematicko – rematický, známá informace – nová informace a různé stupně komunikativního dynamismu*“ (Daneš, 2009, s. 440). Každý aspekt reprezentuje obecně tutéž myšlenku, že se ve výpovědi nachází informace mluvčímu i posluchači známá a informace nová, která dále rozvíjí informaci starou a dozvídáme se tak něco nového. Pod označení *známá* a *nová informace* spadá Mathesiovo *východisko* a *jádro* (1947). Pojem *komunikativní dynamismus* náleží teorii Firbase, který se tímto tématem zabývá ve své práci *Functional sentence perspective in written and spoken communication* (1992).

O tom, jak je AČV propojeno s intonací, píše Daneš (2009, s. 382). Dle jeho slov se IC umísťuje na slovo, které je součástí jádra výpovědi. Jádro výpovědi se nachází podle pravidla slovosledu na konci věty či souvětí. Rozlišuje pozici IC *automatizovanou* a

deautomatizovanou, kdy se automatizovaná řídí pravidly slovosledu (IC součástí jádra výpovědi, které je na konci věty) a u deautomatizované pozice je jádro výpovědi na začátku věty. Co se týká mluveného projevu, je automatizovaná pozice IC typická spíše pro promluvy připravené, předčítané. (Daneš, 2009, s. 383)

Intonační centrum v souvislosti s AČV a slovosledem popisují i Panevová a kol. (2014, s. 210), kteří uvádějí, že jednou ze základních tendencí při AČV je „*tendence klást vlastní ohnisko na úplný konec věty, kde je také bezpříznakově umístěno intonační centrum.*“

Panevová a kol. (2010, s. 210) zmiňují v *Mluvnici současné češtiny* jeden typ větné struktury, kde tendence umístit IC na konec věty neplatí. Popisují tuto strukturu jako „*konstrukci s tzv. subjektivním (povrchovým) pořadím*“. Tento typ konstrukce se vyznačuje tím, že se před *řídícím slovesem*, na rozdíl od *konstrukce objektivní*, nachází informace kontextově nezapojená a je typický zejména pro mluvenou konverzaci. Panevová a kol. (2010, s. 207, 211) uvádějí následující příklady (IC je podtržené):

- (1) Taky Karel se doma ukázal.
- (2) V ložnici se perou o hračky děti.
- (3) Děti se perou v ložnici o hračky.

Abychom mohli určit, zda je určité slovo kontextově zapojeno nebo nezapojeno, potřebujeme znát postoj mluvčího a strukturu jeho výpovědi. U větných členů, nebo informací, které jsou kontextově zapojené, mluvčí očekává, že budou posluchači již známy nebo budou spjaty s prvky, se kterými je posluchač již seznámen. (Panevová a kol., 2010, s. 201)

(Předešlý kontext: Josef a Karla se setkali se svými spolužáky.)

- (4) Spolužáci pozdravili jen ji.

Je-li nám znám kontext, který je vyjádřen v závorce, potom můžeme usoudit, že *spolužáci* ve větě druhé jsou informací posluchači již známou, tudíž se jedná o větný člen kontextově zapojený. Na druhou stranu předmět *ji* zastupuje sice Karlu, která byla zmíněna ve větě předešlé, ale co se týče struktury, je umístěn na pozici kontextově nezapojeného členu.

3 Principy umístování intonačního centra v anglickém jazyce

Známe-li principy umístování v českém jazyce, je potřeba si popsat i principy používané v angličtině. Tato bakalářská práce se soustředí ve větší míře na principy, kdy se IC v angličtině umísťuje na nefinální pozici. V kapitole je popsán i slovosled, jelikož v angličtině je relativně fixní a musí se v umístování IC zohlednit. Podkapitoly této části práce se zaměřují na myšlenky Johna Wellse, který popisuje umístění IC spíše z obecně gramatického hlediska, a Jana Firbase a jeho žáka Martina Adama, kteří se AČV zabývají v anglickém jazyce.

3.1 Slovosled v angličtině

Angličtina, jakožto germánský jazyk, se řadí mezi jazyky izolační a má slovosled relativně pevný. Za základní typ slovosledu se považuje struktura S-V-O (*Subject – Verb – Object*), tedy *podmět – přísudek – předmět*. Ne vždy je tomu tak, že přísudek stojí na druhé pozici ve větě. Například máme-li ve větě substantivní doplněk, který je novou informací a stává se rématem, přesouvá se před přísudek (Nosek, 1987, s. 53). Nosek (1987, s. 53) uvádí příklady:

Agony it was. [Byla to agónie.]
.. an undergardener he was, ... [.. byl to druhý zahradník ...]

Anglický slovosled funguje nejčastěji na rovině gramatické. Na rozdíl od češtiny je angličtina chudší na koncovky u podstatných jmen i ostatních slovních druhů, a tak není syntaktická funkce některých členů ve větě k rozeznání. (Dušková, 2006, s. 518)

Každý větný člen má v angličtině svou pozici. Některé členy se mohou objevit na různých pozicích ve větě, čím se často mění jejich syntaktická funkce. Například Čurdová (2010, s. 12) uvádí větu – *My sister saw your brother* – kdy *sister* v dané pozici představuje podmět a *brother* je na pozici předmětu. Pokud tyto dvě slova vyměníme, *sister* se stane předmětem a *brother* podmětem *My brother saw your sister*. V případě angličtiny se změnou pozice slova ve větě mění jeho syntaktická funkce, kdežto v češtině změna pozice slova ve stejné formě znamená nikoli změnu syntaktické funkce, ale pouze relativní informační důležitosti. Jestliže tyto dvě věty přeložíme do češtiny, všimněme si

změn ve formě okolních větných členů: *Moje sestra viděla tvého bratra – Můj bratr viděl tvou sestru. Moje se změnilo na můj, viděla ztratilo koncovku a, a zájmeno tvého změnilo podobu na tvou.*

Překlad těchto vět ideálně ukazuje, že čeština má na rozdíl od angličtiny velké množství gramatických koncovek a především, že výměna pozice dvou sémantických prvků v angličtině silně ovlivní význam věty, protože změni jejich větněčlenskou platnost. To taktéž souhlasí s výrokem Duškové (2006, s. 519), která tvrdí, že „*Slovosled se dále uplatňuje jako činitel sémantický, tj. prostředek roviny obsahové*“.

Třetí funkcí slovosledu je již zmíněné aktuální členění větné (AČV). V tomto případě jde o slovosled jako funkční prostředek. (Dušková, 2006, s. 519)

3.2 Funkční větná perspektiva v angličtině

Functional sentence perspective je anglický ekvivalent aktuálního větného členění, který uvedl Jan Firbas když se snažil přezkoumat principy slovosledu, které před ním nastínil Mathesius. V angličtině se můžeme setkat i s jinými názvy různých autorů jako například *theme-rheme structure* (struktura téma-réma) nebo *topic-focus articulation*. (Adam, 2008, s. 16)

Teorie funkční větné perspektivy se zabývá procesem komunikace, jakým způsobem je informace podána a jaká hodnota důležitosti se přikládá jednotlivým prvkům (Adam, 2006, s. 17). Se spojením *functional sentence perspective* přišel jako první Josef Vachek, významný lingvista a představitel Pražského lingvistického kroužku, který pojem Firbasovi sám navrhl (Firbas, 1992, s. xii). Překlad AČV jako *actual sentence perspective* by nebyl adekvátní, jelikož anglické *actual* neznamena aktuální, nýbrž skutečný nebo současný, a neodpovídá tak zamýšlenému významu.

Klíčovým pojmem ve Firbasově teorii o funkční větné perspektivě je *communicative dynamism*, který by se dal přeložit jako komunikační dynamika nebo, jak překládá Dušková (2006), jako *výpovědní dynamičnost*. Jedná se o pojem označující různé stupně hodnoty a důležitosti u různých částí výpovědi. V angličtině se stupně výpovědní dynamičnosti nacházejí ve větě v různém pořadí. Na rozdíl od češtiny, která má tendenci seřazovat jednotlivé větné členy lineárně od nejméně dynamických po nejdynamičtější (Dušková, 2006, s. 528).

Součástí AČV jsou tři faktory, které se vzájemně ovlivňují a „uplatňují se v různé míře podle toho, zda jde o jazykový projev kontextově závislý, nezávislý nebo ovlivněný činiteli emocionálními a emfatickými“ (Dušková, 2006, s. 528). Těmito faktory jsou *linearita, kontext a sémantika (větných členů, slovních druhů a některých slov)*. Při mluvené komunikaci se k těmto třem faktorům přidává i čtvrtý, kterým je intonace (Adam, 2008, s. 17).

Jak spolu souvisí intonace a AČV píše Firbas (1992, s. 218) ve své monografii *Functional sentence perspective in written and spoken communication*. Zmiňuje, že intonace jako jeden z faktorů AČV nedokáže fungovat samostatně. Intonace jako jeden ze suprasegmentálních jevů odráží souhrn faktorů AČV, a tak umísťuje IC na prvek, který je dle výpovědní dynamičnosti na nejvyšším stupni důležitosti (Firbas, 1992, s. 189).

3.3 Prezentační věty podle Adama

Martin Adam (2008) popisuje teorii Jana Firbase v příručce *A Handbook of Functional Sentence Perspective* na více úrovních. V jedné kapitole je popsána sémantika jako faktor AČV, a v ní Adam uvádí dva typy dynamicko-sémantické škály. Jedním z těchto dvou typů je prezentační škála, která bude důležitá pro teoretickou i praktickou část této bakalářské práce. Jedná se o škálu, která obsahuje tři funkce, které reprezentují určité části výpovědi. Tyto funkce se nazývají scéna (*Setting*), prezentace jevu (*Presentation of Phenomenon*) a jev (*Phenomenon*). Scéna popisuje dění z pohledu času a prostoru, prezentaci reprezentuje většinou sloveso, které uvádí na scénu jev, který je hlavním elementem. (Adam, 2008, s. 31)

Jako příklad uvádí Adam (2008, s. 31) tuto větu s jejím českým překladem:

<i>(Setting)</i>	<i>(Presentation of Phenomenon)</i>	<i>(Phenomenon)</i>
<i>on the horizon.</i>	<i>occurred</i>	<i>A <u>cloud</u></i>
<i>Na obzoru</i>	<i>se objevil</i>	<i>mrak.</i>

Prezentační věty obsahují slovesa, která uvádí jevy na scénu. Jde o slovesa jako například *objevit se, přijet, přijít, vstoupit, vyplýnout, vyjít najevo* (Rohrauer, 2015, s. 17).

3.3.1 Existenciální konstrukce

Dle Adama (2011, s. 10) jsou nejčastějším typem vět prezentační škály existenciální konstrukce neboli věty obsahující vazbu *there is*. Existenciální *there* funguje jako uvedení scény a je kontextově zapojeno. Ve smyslu linearity se ve větě s existenciálním *there* nachází jev (*Phenomenon*) až v druhé části věty, nikoliv na začátku. Reprezentuje tak nejvyšší stupeň dynamičnosti ve výpovědi. (Adam, 2011, s. 10-11)

Příklad:

There's a wireless and lots of books.

(Adam, 2011, s. 11)

3.3.2 Rematický podmět před slovesem

Dalším typem vět prezentační škály je věta obsahující rematický podmět před slovesem. Typickým znakem pro tento typ vět je počáteční rematický podmět, po kterém následuje sloveso s prezentačním významem, které uvádí jev na scénu. Podmět, který je nejdůležitějším prvkem v prezentační větě, nemusí stát vždy na prvním místě. Před rematickým podmětem může stát příslovečné určení času, jako například ve větě *And now a very curious thing happened.* (Adam, 2011, s. 11-12)

3.3.3 Věty v pasivu

Mezi prezentační věty se řadí také věty v pasivu, které mají stejná kritéria jako předešlá věta z příkladu, tzn. obsahují kontextově nezapojený podmět a uvádějící sloveso. Uvádějící sloveso v pasivu se chová jako sloveso produkující či sloveso tvorby a jeho cíl, nový jev, je výsledkem (Rohrauer, 2015, s. 20). Prezentační slovesa v pasivu jsou takzvaná slovesa produkce (*verbs of production*), mezi která patří například postavit (*build*), nebo udělat (*make*) (Adam, 2011, s. 13).

Příklad:

(kontextově nezapojený podmět) (prezentační sloveso)

A mistake has been made during the process.

V případě pasivních vět prezentačního typu se nevyskytuje konatel, a navíc se rematický podmět nachází před slovesem. Věta obsahující konatele by měla za následek postupné seřazení prvků ve větě podle výpovědní dynamičnosti, tzn. že se rematický

prvek nachází na konci věty (Rohrauer, 2015, s. 20). Absence konatele v pasivní větě prezentační škály umožňuje podmětu posunout se do popředí, být tak zdůrazněný a stát se intonačním centrem (Adam, 2011, s. 12-13).

3.3.4 Inverze podmětu a přísudku

Posledním realizačním typem prezentační škály, který bude v této práci uveden, je inverze podmětu s přísudkem. V tomto případě se na začátku věty nachází příslovečné určení a za ním následuje sloveso prezentačního typu. Kontextově nezapojený podmět je u takového typu vět umístěn na konec a jako rematický prvek je nositelem IC. Takovýto typ vět je typický pro knižní styl. (Adam, 2011, s. 13)

Adam (2011, s. 13) uvádí následující příklad:

Behind them were coats hanging on pegs.

3.4 Zásady umístování intonačního centra dle Wellse

Následující podkapitoly se řídí strukturou knihy *English Intonation* (Wells, 2006). Ten zkoumá umístění IC v kapitole *Tonicity*.

Základní principy

Zde je důležité zmínit, že Wells ve své knize o intonaci (2006) uvažuje o umístění IC v obecně gramatickém rámci, a je zřejmé, že není detailně obeznámen s teorií funkční větné perspektivy. Popisuje různé způsoby umístění týkající se například slovních druhů, slov plnovýznamových a gramatických a nezohledňuje informační strukturu věty. Přestože Wells se opírá pouze o obecně gramatické principy, v mnoha výsledcích se shoduje se závěry vyplývajícími z AČV a ostatních popisu informační struktury věty.

Abychom mohli spekulovat o tom, kde se v intonační frázi bude nacházet IC, měli bychom znát základní principy, kterými se umístování řídí. Tato pravidla nám pomohou a usnadní výběr slova, které bude nést hlavní přízvuk.

Slabika nesoucí přízvuk

Jak v angličtině, tak v češtině se v každé větě či větném úseku nachází slovo, sousloví nebo fráze, které je pro mluvčího významově důležité. Čeština, která disponuje volným slovosledem, může přesunout nejdůležitější prvek na konec věty. Intonační

centrum se tak většinou shoduje s centrem informačním – důležitost daného slova je tak vyjádřena dvakrát: koncovou pozicí a přítomností IC. Naproti tomu angličtina klíčové slovo na konec věty často umístit nemůže a jeho důležitost je tak indikována pouze hlavním přízvukem neboli intonačním centrem (anglicky: *nucleus/tonic stress/nuclear accent*).

Co se týče fonetického pohledu, přízvuk umísťujeme na určitou slabiku slova a tím se změní i výška a síla hlasu. Z praktického hlediska náleží hlavní přízvuk jednomu slovu. Ve větě jsou přítomny i ostatní přízvuky, které ovšem nejsou stejně výrazné a promluvího tolik důležité jako přízvuk hlavní neboli IC. (Wells, 2006, s. 93)

Poslední slovo intonační fráze

U většiny vět či promluvových úseků v angličtině je IC umístěno na poslední slovo nebo poblíže posledního slova. Pokud se jedná o větu, kde na poslední pozici stojí slovo významově důležité, bude IC pravděpodobně vázáno k němu. (Wells, 2006, s. 95)

Významově důležitá slova nesoucí IC a stojící na konci věty jsou typická také pro princip umístění u aktuálního větného členění.

Příklad:

I want to buy a lemon. [Chci si koupit citron.]

The bridge is about to collapse. [Ten most spadne.]

(Wells, 2006, s. 95)

Lexikální a gramatická slova

Stejně jako v češtině, i anglická slova se dají rozdělit na slova nesoucí lexikální význam a slova čistě gramatická. Mezi lexikální slova zahrnujeme podstatná jména, přídavná jména, většinu sloves a většinu příslovcí. Tato slova jsou od gramatických odlišena tak, že se dá popsat jejich význam a můžeme je přeložit nebo parafrázovat. Jedná se o slova jako například: *head* (hlava), *apple* (jablko), *cook* (vařit), *red* (červený), *obviously* (zjevně). (Wells, 2006, s. 97)

Význam gramatických slov na druhou stranu nedokážeme přesně definovat a občas taková slova ani v češtině nemusí mít svůj formální ekvivalent. Jedná se především o zájmena, předložky, členy, pomocná slovesa a modální slovesa. Například: *me, at, the, are, would*. (Wells, 2006, s. 97)

Dle Wells (2006, s. 97) se všeobecně IC umísťuje především na slova s lexikálním významem. Pokud je posledním slovem ve větě či intonační frázi slovo gramatické, IC se bude vázat na nejbližší lexikální slovo jemu předešlé. Za normálních okolností se IC ke gramatickému slovu neváže, jsou ale i takové případy, kdy i slovo s gramatickým významem zvýrazněno být může. Roach (1991, s. 171) zmiňuje ve své práci možnost přízvuku na slově gramatickém za účelem jeho zdůraznění.

Stejně pravidlo s odlišením lexikálních a gramatických slov popisuje Cruttenden ve své knize *Intonation* (1997, s. 75). Uvádí, že toto pravidlo je používáno po dlouhou dobu a bývá kritizováno. I přesto ho považuje za praktické a užitečné.

Proces hledání, kam ve větě umístíme IC, začíná od konce věty a ubírá se směrem k začátku. Nejprve analyzujeme poslední slovo. Pokud je to osobní zájmeno, předložka nebo modální sloveso, vynecháme a přesuneme se na předposlední slovo. Pokud ani to není slovo s lexikálním významem, pokračujeme dál, dokud nenarazíme na slovo vyhovující. (Wells, 2006, s. 98)

Příklady IC ve větě:

<i>I can't <u>hear</u> you.</i>	[Neslyším tě.]
<i>I'm very <u>annoyed</u> with her.</i>	[Jsem na ní opravdu našťvaný.]
<i>Ask her what the <u>noise</u> is.</i>	[Zeptej se jí, co je to za hluk.]

(Wells, 2006, s. 97)

Kompozita

Pokud umísťujeme IC, musíme počítat s tím, že v angličtině jsou slova (kompozita) nebo také sousloví (anglicky *compounds*), která mají jako celek jediný dominantní přízvuk. Anglická terminologie není u těchto struktur jednotná. Přízvuk se váže ve většině případů k prvnímu slovu slovního spojení, jde-li o tzv. *early-stressed compounds* (Roach, 1991).

Naopak u tzv. *late-stressed compounds*, je hlavní přízvuk na druhé složce spojení. Vzhledem k tomu, že jde o slova složená, reprezentují jeden význam, a z hlediska pravopisu mohou být psána jako jedna jednotka (tzv. *solid spelling*) například *keyboard* (klávesnice) nebo sousloví, která jsou složena z více slov a oddělena mezerami (tzv. *discrete spelling*), například *video games* (videohry) nebo *high school* (střední škola). V tomto případě musíme změnit znění pravidla, které určuje, že IC je umístěno

na poslední lexikální slovo ve větě. Lexikální slovo změním na lexikální jednotku. Jednotka může označovat víceslovné slovo, tzn. sousloví. Pokud se tedy jedná o sousloví, kde každé slovo stojí samostatně, IC se bude pojit k prvnímu slovu z tohoto slovního spojení. (Wells, 2006, s. 100-101)

Například:

They were playing video games. [Hráli videohry.]
Are you still at high school? [Jsi pořád na střední škole?]

(Wells, 2006, s. 101)

Výjimkou jsou sousloví, která mají přízvuk na druhém slově. Jedná se především o vlastní jména osob, ulic, veřejných míst a jména institucí. Dále jsou to spojení slov, kde první slovo vyjadřuje místo, označení času (například *Town Hall, evening meal, ...*), anebo označení materiálu či složky (*cheese sandwich, leather jacket*). (Wells, 2006, s. 106)

Důležitost informace

Umístění IC se v anglickém jazyce řídí především tím, která informace je nová, a která je posluchači či mluvčímu již známá. Nová informace má před starou informací přednost, a proto je IC umístěno na ni. Platí zde ovšem stále pravidlo, že jej umísťujeme na slova lexikální. (Wells, 2006, s.109)

Příklad:

Where did you go? *I went to a park.*
[Kam jsi šel?] [Šel jsem do parku.]

Pokud odpovídáme na otázku a naše odpověď obsahuje informace, které zazněly v otázce, přízvuk bude na slově novém (Wells, 2006, s.109).

Příklad:

Do you like ice-hockey? *No, I hate ice-hockey.*
[Máš rád hokej?] [Ne, nenávidím hokej.]

V otázce i odpovědi výše je zmíněno slovo *hokej (ice-hockey)*, tudíž se tomuto slovu při jeho opakovaném užití IC vyhne a bude umístěno na sloveso *hate (nenávidím)*. Tím se také zdůrazní kontrast (mít rád a nenávidět). Tento princip do značné míry odpovídá Firbasově pojmu *kontextová ne/zapojenost*.

Synonyma

Pomocí synonym můžeme popsat informaci, která již byla sdělena. To znamená, že se slova nebudou opakovat, ale informace stále bude stará a mluvčímu či posluchači známá. (Wells, 2006, s.111)

Příklad:

Shall we walk there? Yes, I like going on foot.
[Můžeme tam jít pěšky?] [Ano, chodím pěšky ráda.]

Pokud se ve větě nachází slovo nadřazené a jemu podřazené, každé v jiném promluvovém úseku, přízvuk bude náležet pouze jednomu z těchto dvou pojmů.

Příklad:

Malaria | and other tropical diseases
[Malárie | a další tropické nemoci]

(Wells, 2006, s. 111)

Na příkladu výše můžeme vidět nadřazené slovo *tropické nemoci* a slovo jemu podřazené *malárie*. Jelikož slovo *malárie* stojí samotné v intonační frázi, nese IC. V následující intonační frázi se nachází slovo, které je již zmíněnému nadřazené. Z tohoto důvodu bude IC ležet na jiném slově v této intonační frázi. Protože *and* je slovo gramatické, zbývá nám na výběr pouze *other*.

V případě, že slovo podřazené a nadřazené se nacházejí v odlišných větách, může být IC umístěno na obě slova.

Příklad:

Do you like ball games? Well, I'm quite fond of football.
[Máš rád míčové hry?] [No, mám docela rád fotbal.]

(Wells, 2006, s. 112)

V otázce *Máš rád míčové hry?* se vyskytlo nadřazené slovo míčové hry, mezi které patří fotbal, zmíněný v odpovědi. Pro mluvčího číslo jedna je slovo fotbal novou informací, protože nevěděl, že mluvčí číslo dvě má v oblibě zrovna tento typ míčového sportu. (Wells, 2006, s. 112)

Opakující se slova

Wells (2006, s. 114) tvrdí, že nejen slova, která se opakují, ale i slova, která mají tendenci se opakovat, nenesou hlavní přízvuk. V jeho knize *English Intonation* se kategorie opakujících se slov týká pouze jednotlivých větných struktur.

Příklad:

a red triangle | and a blue square. [červený trojúhelník | a modrý čtverec.]

a red triangle | and a blue triangle. [červený trojúhelník | a modrý trojúhelník.]

(Wells, 2006, s. 114)

Na druhou stranu Cruttenden (1991, s. 85) popisuje kategorii (*Insists*), ve které se opakují slova ve dvou jednotlivých větách, za účelem vyvrácení mínění druhého mluvčího. IC jde v tomto případě především na hlavní sloveso, nebo také na jiné slovní druhy, které většinou nemají hlavní přízvuk. Málokdy se IC nachází na posledním slově.

Příklad:

Why didn't you see your supervisor?

But I did see my supervisor.

[Proč jsi nemluvil se svým vedoucím?]

[Ale já jsem se sým vedoucím mluvil.]

(Cruttenden, 1991, s.85)

Na příkladu lze vidět, že mluvčí, který se ptá na otázku, předpokládá nebo si z nějakého důvodu myslí, že druhý mluvčí svého vedoucího nenavštívil. Ve skutečnosti svého vedoucího mluvčí navštívil, a proto je hlavní přízvuk na pomocném slovesu *did*, které je ve tvaru minulého času a zvýrazňuje tak, že se situace již v minulosti udála. Je zde kontrastována pouze kladná a záporná polarita téhož obsahu.

Kategorie *Echoes* neboli ozvěny, kterou Cruttenden (1991, s. 84) zmiňuje, se také týká opakujících se slov ve dvou jednotlivých větách, dvou různých mluvčí. Rozdíl je v tom, že u tohoto typu opakuje mluvčí slova z důvodu nevěřícího či vyjádření pochybnosti k informaci, kterou obdržel od jiného mluvčího. Ve většině případů se jedná o otázky. Tyto typy vět však mohou být i zvolací. Hlavní přízvuk se u této kategorie neváže na informaci novou, nýbrž na informaci starou. Stejný případ popisuje Wells v kapitole zdůraznění staré informace (*Accenting old material*) (2006, s. 177).

Příklad:

I didn't go after all.

You didn't go?

[Nakonec jsem nešel.]

[Ty jsi nešel?]

(Cruttenden, 1991, s. 84)

Zdůraznění polarity slovesa a jeho času

V konverzaci mezi dvěma mluvčími může dojít k situaci, kdy se neshodnou na pravosti informace nebo se neshodují v polaritě slovesa.

Příklad:

I think today's weather is bad. No, it isn't bad.
[Myslím si, že dnešní počasí je špatné.] [Ne, není špatné.]

Když chceme popřít výpověď druhého mluvčího, můžeme změnit polaritu slovesa z pozitivní (*is*) na negativní (*isn't*) a obráceně. Při popírání pozitivní výpovědi bude IC na slovu *not*, v tomto případě na slovesu obsahující zápor *isn't* (= *is not*). (Wells, 2006, s. 135)

V případě, že máme ve větě použité modální nebo pomocné sloveso, IC bude umístěno na něm. Wells (2006, s. 135) uvádí příklad:

Peter could run a marathon. *He couldn't run a marathon!*
[Petr by mohl běžet maraton.] [On by maraton běžet nemohl!]

Změna polarity slovesa se také může vyskytnout v promluvě jednoho mluvčího. Jedná se o zopakování tvrzení a jeho následné popření. Pomocné sloveso *do* nese IC, jelikož signalizuje změnu polarity z pozitivní na negativní.

Příklad:

She said she would come, | but she didn't come.
[Řekla, že přijde, | ale nepřišla.]

Výjimkou je negace, po které následuje nové slovo lexikálního významu, na které se poté pojí IC, ačkoli by mluvčí chtěl zdůraznit zápor. (Wells, 2006, s. 135)

Příklad:

Have a coffee my dear. I don't want any coffee.
[Dej si kávu můj milý.] [Žádnou kávu nechci.]

Vokativ

Vokativ neboli český pátý pád, kterým oslovuje mluvčí někoho dalšího, je jedním z nositelů IC. Jestli je IC umístěno na oslovení, potřebujeme nejdřív zjistit, kde vokativ ve větě stojí. Ke zdůraznění dochází, když je oslovení na začátku věty, je odděleno čárkou nebo jinou interpunkcí a je tudíž samo o sobě intonačním úsekem. (Wells, 2006, s. 153)

Příklad:

Johnny! | Nice to meet you. [Johnny! | Rád tě vidím.]

Pokud se nachází někdo další v blízkosti, je i v tomto případě oslovení nositelem IC, protože chceme zdůraznit, ke komu mluvíme. V opačném případě, víme-li, že v blízkosti nikdo jiný není, oslovení ve finální pozici zdůrazněno nebývá. (Wells, 2006, s. 153)

Příklad:

Hello, Jane! [Ahoj, Jane!]

That's my mother, Mr. Smith. [To je moje matka, pane Smithi.]

PRAKTICKÁ ČÁST

Stěžejní částí této práce je praktický výzkum, který obsahuje malý dotazník a vytvořené krátké anglické texty obsahující finální i nefinální pozici IC. Tyto texty jsou nahrány v podání českých studentů a následně analyzovány autorkou práce.

4 Metodologie výzkumu

Výzkum této bakalářské práce se zaměřuje na mluvený projev českých studentů angličtiny, konkrétně na jejich umístění IC ve větě, s důrazem na případy, kdy se IC nenachází na finální pozici. Dotazovaní jsou různého věku a různých úrovní angličtiny, především však jde o žáky a studenty ve věku 14 až 15 let a 18 až 19 let s úrovní angličtiny A2 až C1.

Pro první část výzkumu bylo autorkou vytvořeno 6 anglických textů. Respondenti byli požádáni o jejich přečtení. Jedná se o texty v anglickém jazyce, které tvoří jak věty s IC na konci, tak věty s předpokládaným IC na nefinální pozici. Zkoumaných intonačních center je dohromady 20, z toho 10 s finální pozicí a 10 s nefinální. Do tohoto počtu se nepočítají tři další IC, která jsou jedinými slovy v intonační frázi, a tak respondent nemá na výběr, kam jinam IC umístit (*Hi, Look, Suddenly*). Dotázaní měli čas na seznámení se s texty, aby věděli, co budou číst, jaká slovíčka texty obsahují a o co se v textech jedná. Zároveň však nebyli předem informováni, co je předmětem výzkumu. Po seznámení se s texty byli respondenti při dalším čtení, s jejich svolením, nahráni na diktafon. Tyto nahrávky dále slouží k analýze umístování IC.

Druhou částí výzkumu je rozhovor, který byl se studenty udělán ve formě krátkých a nenáročných otázek týkajících se jejich věku a způsobům učení se angličtiny. Na závěr rozhovoru byli dotázáni, zda vědí, co je intonace a jak by ji případně popsali. I když většina odpověděla, že vědí, jejich popis intonace nebyl přesný a mnohdy byl spíše zavádějící. Rozhovor byl záměrně zvolený jako druhá část z důvodu otázky o intonaci. Respondenti by mohli být ovlivněni a čtení textů by nemuselo být přirozené.

5 Charakteristika respondentů

Respondenti pro tento výzkum byli vybráni náhodně a na základě dobrovolného souhlasu. Polovina dotázaných je z jazykového gymnázia, kde anglický jazyk hraje v životech studentů poněkud větší roli než na všeobecném gymnáziu, ze kterého je druhá polovina studentů.

Výběr jazykového gymnázia byl pro autorku téměř jasný, jelikož sama na tomto gymnáziu maturovala. Důvodem výběru byla očekávaná vysoká úroveň jazyka a předpoklad pro větší jazykový cit. Studenti jazykového gymnázia mají často vztah k angličtině tak úzký, že se jazykem většina absolventů zabývá i po maturitě nebo se rozhodnou studovat v zahraničí. Výzkum vykonaný na tomto gymnáziu splnil autorčina očekávání, v některých případech byla velmi překvapena. Studenti podílející se na výzkumu jsou z víceletého gymnázia, ale i z čtyřletého. Konkrétně jde o studenty tercie, kvarty, septimy a třetího ročníku. Několik dotázaných se hlásilo k úrovni C1, většina však odpovídala úrovni B2

Všeobecné gymnázium bylo místem, kde se k výzkumu přihlásila druhá polovina respondentů. Jedná se o všeobecné gymnázium bez zaměření na jazyk. Z tohoto gymnázia se k výzkumu přihlásili žáci z tercie a studenti ze septimy a třetího ročníku, jejichž úroveň jazyka je v rozmezí A2 až C1.

Následující charakteristika jednotlivých respondentů užívá mužského rodu podstatných jmen (respondent X), sloves, adjektiv a odkazujících zájmen jako genderově neutrálního prostředku zahrnujícího studenty i studentky. Pohlaví v tomto výzkumu nehraje žádnou roli.

Respondent A je patnáctiletý student jazykového gymnázia z kvarty. Anglicky se učí od první třídy na základní škole, dohromady asi 9 let. Jeho úroveň angličtiny je B2 a anglicky se učí i pasivně mimo školu formou sledování seriálů, videí a filmů v anglickém jazyce s českými titulky. Dotázaný neví, co je intonace.

Respondent B je studentem jazykového gymnázia. Navštěvuje kvartu a je mu 15 let. Angličtinu se začal učit již ve školce ve 3 letech. Úroveň angličtiny má podle FCE certifikátu na úrovni B2. Sleduje filmy a seriály v angličtině s českými titulky a anglická videa. Nemá ponětí o intonaci.

Respondent C je student kvarty z jazykového gymnázia. Je mu 15 let a anglicky se učí od třetí třídy na ZŠ, tedy 7 let. Úroveň jeho angličtiny je B2. Mimo vyučování se pasivně učí anglicky sledováním seriálů a filmů. Uvedl, že má ve svém okolí anglické rodilé mluvčí a s těmi si občas popovídá. O intonaci slyšel a myslí si, že jde o přízvuk na slovech ve větě.

Respondent D je čtrnáctiletým studentem jazykového gymnázia, který chodí do kvarty a uvedl, že se učí anglicky 10 let. Jeho úroveň je B2. Rád sleduje seriály a videa v angličtině, hraje počítačové hry a občas si pustí anglický film s českými titulky. Tvrdí, že ví, co je to intonace, a popsal ji jako „*při interpunkci, když třeba děláme otázku, tak to zní jinak než oznamovací věta*“.

Respondent E navštěvuje jazykové gymnázium, konkrétně kvartu a je mu 14 let. Při rozhovoru uvedl, že se anglicky učí již od narození a jeho úroveň angličtiny je velmi vysoká. Mimo školu sleduje anglické seriály, hraje počítačové hry a má kamarády na internetu, se kterými si volá a hovoří anglicky. O intonaci slyšel, ale neví, co znamená.

Respondent F je osmnáctiletý student jazykového gymnázia. Chodí do septimy a učí se anglicky již 10 let. Jeho úroveň odpovídá B2. Když není ve škole, učí se pasivně anglicky sledováním videí a seriálů v angličtině. Co je intonace neví, ale myslí si, že se týká hlasu. Po vysvětlení, co intonace znamená oznámil, že si to myslel, ale nebyl si jistý.

Respondent G navštěvuje jazykové gymnázium a je mu 18 let. Studuje v septimě a anglicky se učí 13 let. Svoji úroveň popisuje jako lepší B2. Anglicky se učí pasivně prostřednictvím filmů a seriálů. Student se dokonce týden před výzkumem vrátil ze tříměsíčního pobytu v USA, kde načerpal v mluveném jazyce dost zkušeností. Ví, co je to intonace, a popsal ji jako stoupání a klesání hlasu.

Respondent H je osmnáctiletým studentem jazykového gymnázia, konkrétně septimy. Angličtině se věnuje 11 let a uvádí svou úroveň jako B2. Sleduje anglické seriály a filmy. Nikdy o intonaci neslyšel a neví, co to znamená.

Respondent I je osmnáctiletý student, studuje na jazykovém gymnáziu v septimě a angličtině se věnuje 15let. Svoji úroveň popisuje jako C1. Na gymnáziu mu bylo řečeno, že k úrovni C2 má velmi blízko. Zajímá se o zahraniční kulturu, sleduje anglické filmy, seriály, hraje počítačové hry. Když byl respondent tázán, zda ví, co je intonace, bez zaváhání prakticky ukázal změnu výšky tónu hlasu. Na závěr se svěřil, že by se chtěl v budoucnu věnovat dabingu.

Respondent J je osmnáct let starý student septimy na jazykovém gymnáziu. Anglicky se učí teprve 6 let. I přesto je jeho úroveň mezi B2 a C1. Pasivně se angličtině věnuje sledováním seriálů, videí a filmů. Navíc k tomu píše vlastní anglickou poezii a tvrdí, že má velmi širokou slovní zásobu. Dotyčný neví, co je intonace.

Respondent K je čtrnáctiletým studentem všeobecného gymnázia. Chodí do tercie a učí se anglicky asi 6 let. Podle učebnic odhaduje svou úroveň na A2. Anglicky mimo školu se pasivně věnuje jen čtením bilingválních knížek. Filmy ani seriály v angličtině nesleduje. Uvádí, že asi tuší, co je intonace, a následně ji popisuje jako „*to, jak to čtu, ten text*“.

Respondentovi L je čtrnáct let a navštěvuje tercii na všeobecném gymnáziu. Učí se angličtinu asi 5 let a úroveň má A2. Občas se ve volném čase podívá na anglické seriály s českými titulky, ale spíše se snaží číst anglické knížky. Odpověď na otázku, zda ví, co je intonace odpovídá „*Asi jo*“ a popisuje ji jako „*výslovnost angličtiny*“.

Respondent M je student tercie na všeobecném gymnáziu. Je mu 14 let a úroveň angličtiny odhaduje na A2. Anglicky se učí 6 let a pasivně se učí doma sledováním seriálů a filmů. Intonaci popisuje jako proces, jak říkáme věty.

Čtrnáctiletý **respondent N** studuje na všeobecném gymnáziu v tercii a anglický jazyk se učí již 8 let. Svou úroveň popisuje jako A2. Mimo vyučování se pasivně učí anglicky prostřednictvím sledování seriálů a hlavně poslechem písní. Uvádí, že ví, co intonace je, a následně ji popisuje jako změnu hlasu při mluvení.

Respondent O je posledním studentem terciie všeobecného gymnázia. Je mu čtrnáct let a jeho úroveň dosahuje téměř na B1. Učí se anglicky 8 let a pasivně si doma pustí anglická videa, filmy ,občas si čte anglické knížky a poslouchá anglické písně. Intonaci popisuje jako zvýraznění části slova.

Respondent P je již plnoletý osmnáctiletý student všeobecného gymnázia. Navštěvuje septimu a anglicky se učí téměř 10 let. Svoji úroveň popisuje jako B2 až C1. Doma mimo vyučování se učí anglicky sledováním videí na YouTube a občas sledováním filmů. Má tušení, co je intonace. Uvádí, že se jedná o klesání a stoupání řeči při mluvení.

Respondent Q je studentem septimy. Je mu osmnáct let a anglicky se učí 9 let. Úroveň své angličtiny odhaduje na B2. Sledování filmů v angličtině mu nedělá problém, ale pouze s českými titulky. Jinak má strach spustit film bez titulků. O intonaci slyšel a popisuje ji jako melodii hlasu v rámci věty.

Respondent R je devatenáctiletý student septimy. Úroveň angličtiny má mezi B2 a C1, anglicky se učí 9 let. Pasivně si rozšiřuje slovní zásobu sledováním anglických přednášek a videí na YouTube. Uvádí, že si veškeré materiály do školy hledá v anglickém jazyce. Tvrdí, že ví, co je intonace. Uvádí intonaci jako „*to, jak vyslovuji*“ a zmiňuje i „*stress*“ (myšleno přízvuk).

Respondentem S je student třetího ročníku na tomtéž gymnáziu. Je mu osmnáct a anglicky se učí asi 9 let. Jeho úroveň angličtiny je B2. Mimo vyučování se angličtině věnuje prostřednictvím čtení článků na internetu, sledování seriálů a filmů. Intonaci uvádí jako způsob, jak vyslovuje slova a jak na ně dává důraz.

Posledním respondentem tohoto výzkumu je **Respondent T.** Jde o osmnáctiletého studenta třetího ročníku gymnázia. Angličtině se věnuje 7 let a úroveň odhaduje na B2. Kromě sledování filmů v angličtině má i svůj mobilní telefon nastavený do anglického jazyka. Co je to intonace, netuší.

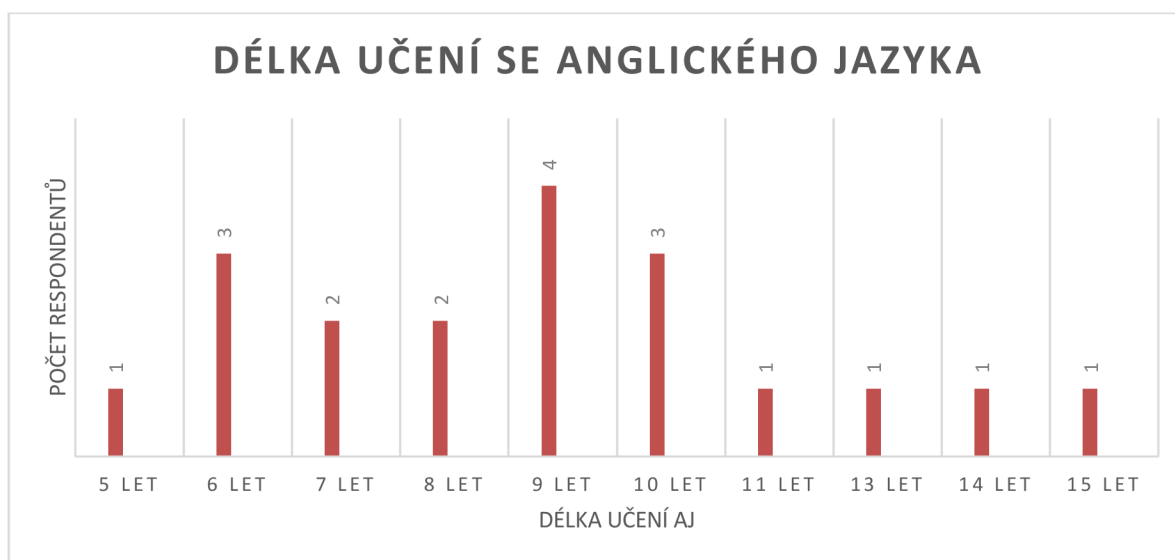
Pro lepší orientaci v charakteristice respondentů slouží následující tabulka se základními informacemi získanými pomocí rozhovoru.

Tabulka 1: Přehled charakteristiky respondentů.

	Věk (let)	Škola	Délka učení AJ (let)	Úroveň	Pasivní učení AJ	Povědomí o intonaci
Respondent A	15	jazykové gymnázium	9	B2	ano	ne
Respondent B	15	jazykové gymnázium	12	B2	ano	ne
Respondent C	15	jazykové gymnázium	7	B2	ano	ano
Respondent D	14	jazykové gymnázium	10	B2	ano	ano
Respondent E	14	jazykové gymnázium	14	C1	ano	ano
Respondent F	18	jazykové gymnázium	10	B2	ano	ano
Respondent G	18	jazykové gymnázium	13	B2+	ano	ano
Respondent H	18	jazykové gymnázium	11	B2	ano	ne
Respondent I	18	jazykové gymnázium	15	C1/C2	ano	ano
Respondent J	18	jazykové gymnázium	6	B2+	ano	ne
Respondent K	14	všeobecné gymnázium	6	A2	ano	ano
Respondent L	14	všeobecné gymnázium	5	A2	ano	ano
Respondent M	14	všeobecné gymnázium	6	A2	ano	ano
Respondent N	14	všeobecné gymnázium	8	A2	ano	ano
Respondent O	14	všeobecné gymnázium	8	A2-B1	ano	ano
Respondent P	18	všeobecné gymnázium	10	B2-C1	ano	ano
Respondent Q	18	všeobecné gymnázium	9	B2	ano	ano
Respondent R	19	všeobecné gymnázium	9	B2-C1	ano	ano
Respondent S	18	všeobecné gymnázium	9	B2	ano	ano
Respondent T	18	všeobecné gymnázium	7	B2	ano	ne

Díky krátkému dotazníku, který byl druhou částí výzkumu, se dozvídáme informace, jako například, jak dlouho se respondenti anglický jazyk učí. Tato doba je myšlena od prvního styku s anglickým jazykem a učení se slovíček nebo gramatiky. Velká část respondentů uvádí začátek výuky angličtiny až ve třetí třídě na základní škole. Najdou se však i tací, kteří se začali učit angličtinu již ve školce. Jeden z respondentů tvrdí, že se anglicky učí od narození. Důvod autorce není známý. Dotyčný se však i při setkání představil svým jménem v angličtině.

Graf 1: Délka učení se anglického jazyka všech respondentů.

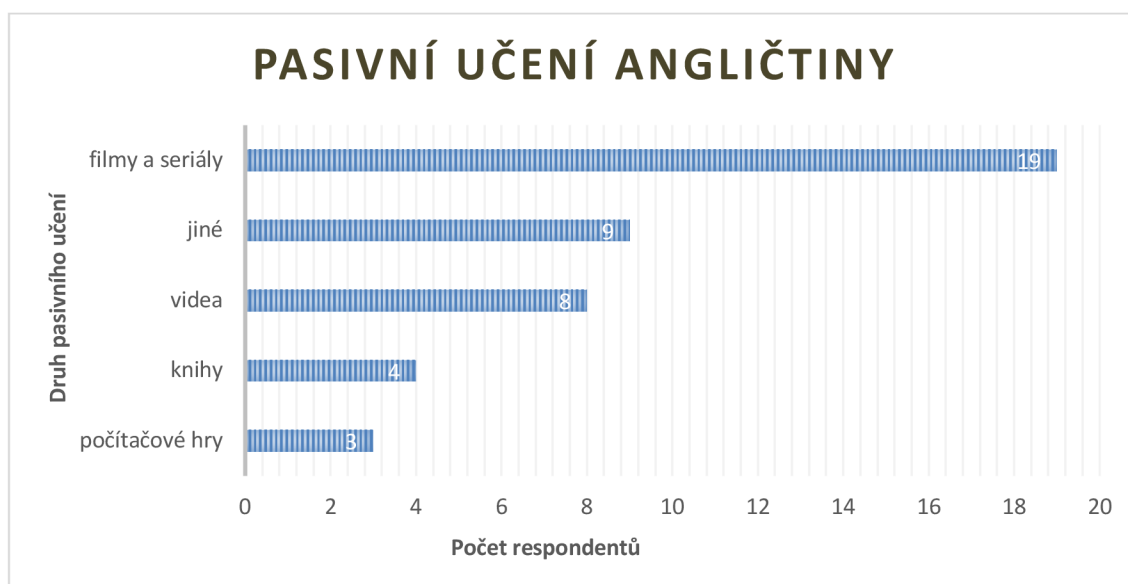

Další otázkou, která je pro výzkum velmi důležitá, je otázka pasivního učení angličtiny. Pasivním učením je myšleno konkrétněji učení receptivní (čtení, poslech). Přesné znění otázky je „*Učíš se anglicky pasivně mimo školu? Jak?*“. Důvodem zařazení konkrétní otázky do rozhovoru je předpokládané, v této době velmi časté, sledování filmů a seriálů v angličtině, které zvyšuje povědomí o melodii anglického jazyka. Sledující tak můžou pochytit, jak rodilí mluvčí přirozeně intonují, a časté fráze se jim mohou zarýt i s melodií do paměti. Všichni respondenti na otázku odpověděli „ano“, a tak můžeme zkoumat, jakými způsoby se studenti pasivně učí druhý jazyk.

Téměř všichni respondenti uvedli, že sledují seriály a filmy v anglickém jazyce. Část z nich si k originálnímu znění pouští i české titulky z důvodu nízkého sebevědomí v porozumění. Další častým receptivním způsobem učení se anglického jazyka je sledování videí. Jedná se o prakticky stejnou aktivitu jako je sledování filmů a seriálů.

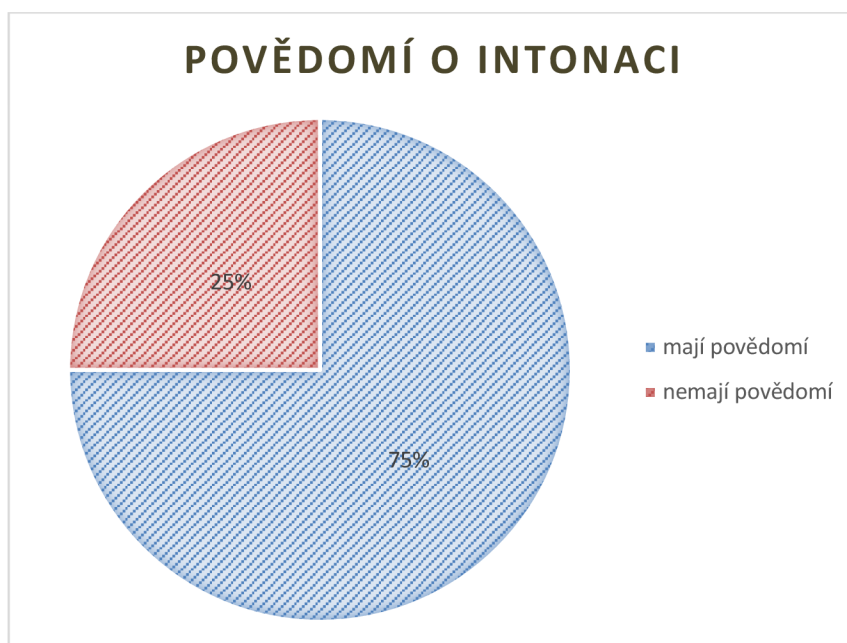
Rozdíl je v tom, že videa mohou být mnohdy předpřipravená a přehrávaná pro diváky. Nejde tedy vždy o přirozený projev. Čtyři studenti na otázku odpověděli, že se snaží číst anglické nebo česko-anglické knihy, což má jistě pozitivní vliv na slovní zásobu a na gramatiku, ale povědomí o umístění IC to zřejmě neovlivní. Mezi další způsoby, které respondenti uváděli, patří hraní počítačových her, poslech anglických písní anebo konverzace s anglicky mluvícími kamarády.

Graf 2: Přehled různých druhů pasivního učení AJ a jejich zastoupení mezi studenty.

Poslední otázka, kterou dostali respondenti od autorky, zní „Víš, co je to intonace? Jak by si ji popsali?“ Na tuto otázku odpovědělo 5 lidí „Ne“ a zbytek studentů věděl, nebo minimálně pojem slyšel a tuší, o co jde. Odpovědi u části studentů, kteří uvedli, že ví, co intonace je, jsou chybné a spíše zavádějící. Z celkového počtu dvaceti respondentů téměř polovina popsala intonaci víceméně správně.

Graf 3: Celkový podíl respondentů, kteří mají nebo nemají povědomí o intonaci.

6 Analýza textu

Pro výzkum bylo vytvořeno šest textů. Jedná se o přímou i nepřímou řeč. Vytvořené texty obsahují 10 vět s předpokládaným finálním větným přízvukem a 10 vět s nefinálním. Cílem bylo vytvořit texty, které obsahují jak věty s IC na konci věty, tak věty s IC v nefinální pozici, přičemž důležitým kritériem bylo, aby texty působily přirozeným dojmem. Jedná se o věty prezentačního typu podle Adama (2008) a struktury vět inspirované Wellsem (2006). Věty pro výzkum vytvořila autorka sama s pomocí různých vět z knihy *A Handbook of Functional Sentence Perspective (FSP in Theory and Practice)* Martina Adama (2008) a z knihy *English Intonation* napsané Johnem Wellsem (2006).

Pracovní hypotézou je očekávaný vyšší počet chyb u vět s větným přízvukem v jiné než koncové pozici a současně vyšší počet správných realizací u respondentů z jazykového gymnázia.

Text (1)

„Good morning, Jane. What are you doing today?“

„Hi! There is a concert in the town this afternoon. I’m probably going there. What about you?“

„I would like to join you. On the playlist is my favorite band.“

Text (2)

I was looking out of the window. Suddenly, a car stopped across the street.

Text (3)

In the town is a brand-new cinema. New movies have been released this week.

Text (4)

“Look, there are some cats over there!”

“I’m not interested in them. Dogs are my favorite animals.”

Text (5)

A letter has been found in the mailbox. There was no signature on it. The author wanted to be anonymous.

Text (6)

Butterflies are flying in the garden. They’re so beautiful. And they flutter around flowers.

6.1 Intonační a informační analýza

Intonační a informační analýza textu se věnuje podrobně jednotlivým větám a jejich větným přízvukům a rématickým prvkům. Ve vytvořených textech je IC označeno podtržením přízvučné slabiky nejdynamičtějšího slova. V následující detailní analýze je používáno pojmu *přízvuk* ve smyslu větného přízvuku (IC).

- (1) „Good morning, Jane. What are you doing today?“
„Hi! There is a concert in the town this afternoon. I’m probably going there. What about you?“
„I would like to join you. On the playlist is my favorite band.“
- (2) I was looking out of the window. Suddenly, a car stopped across the street.
- (3) In the town is a brand-new cinema. New movies have been released this week.
- (4) “Look, there are some cats over there!”
“I’m not interested in them. Dogs are my favorite animals.”
- (5) A letter has been found in the mailbox. There was no signature on it. The author wanted to be anonymous.
- (6) Butterflies are flying in the garden. They’re so beautiful. And they flutter around flowers.

Tabulka 2: Přehled zkoumaných intonačních center.

Přízvuk 1	<i><u>morning</u></i>	Přízvuk 11	<i><u>movies</u></i>
Přízvuk 2	<i><u>doing</u></i>	Přízvuk 12	<i><u>cats</u></i>
Přízvuk 3	<i><u>concert</u></i>	Přízvuk 13	<i><u>interested</u></i>
Přízvuk 4	<i><u>going</u></i>	Přízvuk 14	<i><u>Dogs</u></i>
Přízvuk 5	<i><u>you</u></i>	Přízvuk 15	<i><u>letter</u></i>
Přízvuk 6	<i><u>join</u></i>	Přízvuk 16	<i><u>signature</u></i>
Přízvuk 7	<i><u>band</u></i>	Přízvuk 17	<i><u>anonymous</u></i>
Přízvuk 8	<i><u>window</u></i>	Přízvuk 18	<i><u>Butterflies</u></i>
Přízvuk 9	<i><u>car</u></i>	Přízvuk 19	<i><u>beautiful</u></i>
Přízvuk 10	<i><u>cinema</u></i>	Přízvuk 20	<i><u>flowers</u></i>

Text (1) má v první větě větný přízvuk na slově *morning*. Jedná se o jednoduchou větu, kde oslovení *Jane* nenesé přízvuk, jelikož je to osoba, ke které mluvíme napřímo. Druhá věta má IC na slově *doing*. Ve třetí větě se IC nachází na slově *concert*. Jedná se o jednu z prezentačních vět, kde podstatné jméno, které následuje po *there is a*, se stává nositelem IC. Následující tři věty jsou klasické struktury s finálním IC. Poslední věta z textu (1) je opět ze struktur prezentačních vět, ale na rozdíl od věty *there is* má IC na konci věty. Jde o finální rematický podmět, kdy se mění pořadí podmětu a přísudku, tzv. inverze.

Text (2) obsahuje dvě věty. První věta je typická věta jednoduchá s IC na konci. Přízvuk je v tomto případě na první slabice slova *window*. Slovo *window* je zároveň rématem, novou informací. Následuje věta, která je jedna ze struktur nefinálního IC a obsahuje počáteční rematický podmět, tedy slovo *car*. Můžeme říct, že *car* je rématem, protože je zde přítomen neurčitý člen *a*, který značí novou informaci, v kombinaci se slovesem *stop* nesoucím prezentační význam objevení se na scéně. Počáteční rematický prvek ve větě by mohl být problém pro české studenty, jelikož bezpříznaková věta s přízvukem na začátku není v češtině přirozená.

V první větě textu (3) je rématem a zároveň IC poslední slovo, tedy *cinema*. Jedná se o jednu z prezentačních vět, kdy se klasické pořadí podmět – přísudek vymění. Inverze nemá za následek umístění IC na netypické místo. IC tak zůstává na posledním slově věty. I přesto, že slovo *cinema* je z prozodického hlediska koncovým IC, řadíme v tomto výzkumu tento větný přízvuk do kategorie nefinálního IC. Důvodem je, že se jedná z pohledu českého studenta o neobvyklý slovosled, nicméně pro české mluvčí by neměl představovat potencionální problém. Druhá věta má větný přízvuk na podstatném jméně *movies*. Pro tuto větu z prezentačních struktur je typický rematický podmět na začátku věty. Jde o větu v pasivu, kde chybí konatel.

Text (4) byl vytvořen jako dialog. První věta obsahuje dvě intonační fráze, kdy v první je pouze slovo *Look*, což znamená, že studenti nemusí přemýšlet, kam přízvuk umístit. Druhá fráze věty má IC na slově *cats*. Jde o dalšího zástupce prezentačních vět. U vazby *there is/are* je IC zejména na podstatném jméně, které po *there is/are* následuje. Slovo *cats* je v tomto kontextu novou informací a tudíž rématem. Jelikož v následující větě reprezentují *I'm* a *in them* kontextově již zapojené informace, rématem se stává slovo *interested* a IC se nachází na první slabice tohoto slova. V poslední větě je větný

přízvuk umístěn na podmětu *Dogs*. Jedná se o počáteční rematický podmět a větný přízvuk na začátku věty může dělat studentům problémy.

Text (5) obsahuje tři věty, z toho dvě z vět prezentačního typu a jednu větu s větným přízvukem na konci věty. První větný přízvuk je umístěn na první slabice slova *letter*. Struktura této věty se podobá druhé větě z textu (3), kdy se rematický podmět nachází na začátku věty, je nositelem IC a chybí zde konatel děje. Dále je pak IC v následující větě na slově *signature*, přesněji na jeho první slabice. Opět se jedná o vazbu *there is/are*, kdy je rématem a nositelem IC následující podstatné jméno. Poslední věta tohoto textu je jedním ze zástupců vět s finálním IC. Jediné, co by studentům v tomto případě mohlo dělat problém je, že IC neleží na první slabice slova, nýbrž na druhé, což je pro český jazyk nepřírozené.

Poslední text (6) se skládá taktéž ze tří vět. Podmět *Butterflies* je rématem a zároveň nositelem IC v první větě. Toto umístění IC na začátku věty je pro studenty často obtížné. Následující dvě věty jsou z kategorie finálního umístění IC a neměly by tak studentům dělat problém.

6.2 Český překlad vytvořených vět

Pro porovnání angličtiny a češtiny a jejich umístění IC nám poslouží překlad vytvořených anglických vět. Jak bylo již zmíněno v teoretické části, český jazyk pomocí volného slovosledu obvykle umísťuje důležité informace na konec věty. A tak si můžeme porovnat označená IC ve vytvořených anglických textech a poslední slova ve větách přeložených textů.

(1) “Dobré ráno, Jane. Co dnes děláš?”

“Ahoj! Ve městě je odpoledne koncert. Asi tam půjdu. A co ty?”

“Rád bych se přidal. Na seznamu je moje oblíbená kapela.”

(2) Koukal jsem se z okna. Najednou na opačné straně ulice zastavilo auto.

(3) Ve městě je zbrusu nové kino. Tenhle týden vyšly nové filmy.

(4) „Dívej, támhle jsou kočky!“

„Ty mě nezajímají. Moje oblíbená zvířata jsou psi.“

(5) Ve schránce byl nalezen dopis. Nebyl na něm žádný podpis. Autor chtěl zůstat anonymní.

(6) V zahradě létají motýli. Jsou tak překrásní. A poletují kolem květin.

Tabulka 3: Porovnání IC v anglických vytvořených textech a jejich českých překladech.

Anglické IC ve vytvořeném textu	České IC v přeloženém textu	Anglické IC ve vytvořeném textu	České IC v přeloženém textu
morning	ráno	movies	filmy
doing	děláš	cats	kočky
concert	koncert	interested	nezajímají
going	půjdu	Dogs	psi
you	ty	letter	dopis
join	přidal	signature	podpis
band	kapela	anonymous	anonymní
window	okna	Butterflies	motýli
car	auto	beautiful	překrásní
cinema	kino	flowers	květin

Když se podíváme na tabulku 3, můžeme vidět, že všechna anglická IC se téměř shodují s českými IC v přeložených textech. Jediné, v čem se některá IC liší, je slovní druh. Česká IC se, na rozdíl od anglických, nacházejí v každé větě na konci. Následkem toho bývá tendence českých studentů umísťovat v anglickém jazyce IC na konec. A i to je hlavním předmětem výzkumu v této bakalářské práci.

7 Analýza nahrávek studentů

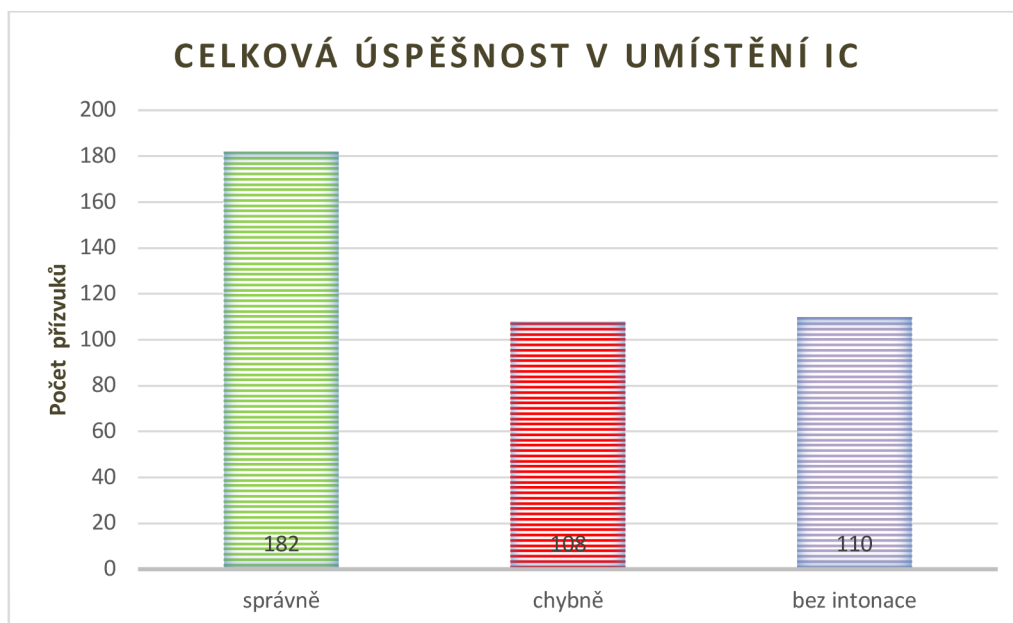
Hlavní částí výzkumu je analýza nahrávek studentů, kteří byli požádáni o přečtení vytvořených textů. Jak již bylo zmíněno, studenti předem nevěděli, co je předmětem bakalářské práce, a tak nebyli ovlivněni a jejich čtení bylo čistě přirozené, pomineme-li poněkud nezvyklou situaci, kdy vědí, že jsou nahráváni. Na druhou stranu je výraz *přirozené* lehce zavádějící. Jedná se o předem připravené texty, v některých případech přímou řeč, kdy studenti vědí, co čtou, a nejedná se při tom o spontánní a přirozenou promluvu.

Respondenti byli požádáni, aby přečetli šest krátkých textů. Před nahráváním měli čas si texty projít, aby se seznámili s tím, co budou předčítat, a aby nedošlo k pozastavení se u jim neznámých slov a k jiným problémům.

Analýza nahrávek obnáší podrobné zkoumání jednotlivých respondentů a jejich předčítaného projevu. Zkoumané věty je potřeba si několikrát poslechnout a zachytit, kam respondent IC umístil. V mnoha případech se stalo, že IC nebylo rozeznatelné, jelikož projev většiny studentů byl monotónní a přízvuk nebyl umístěn na žádné slovo, nebo nebyl zřetelný.

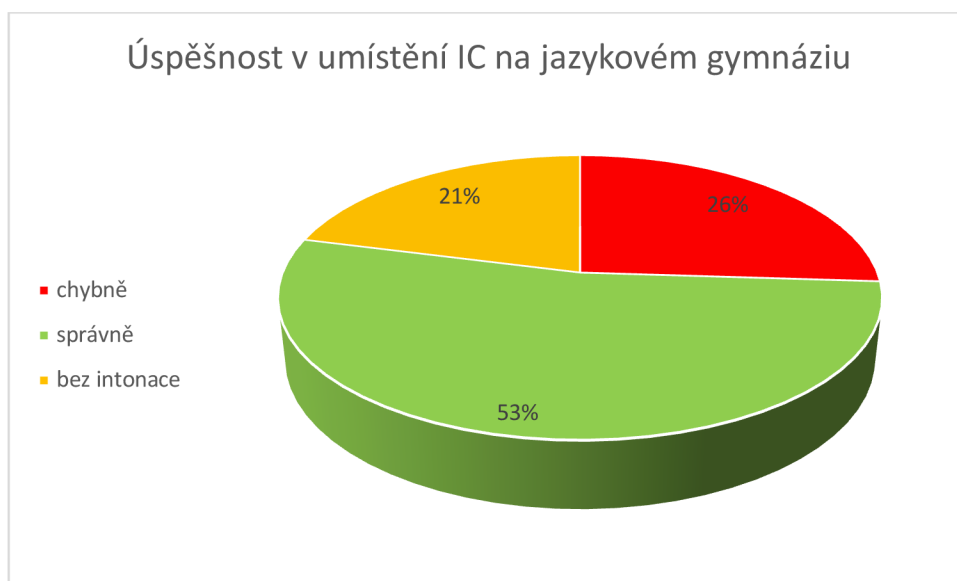
Dohromady je zkoumáno dvacet větných přízvuků u dvaceti respondentů. Z celkového počtu 400 přízvuků bylo 182 umístěno správně, 108 chybně a zbytek byl nerozpoznatelný.

Graf 4: Celková úspěšnost umístění IC u 20 respondentů.

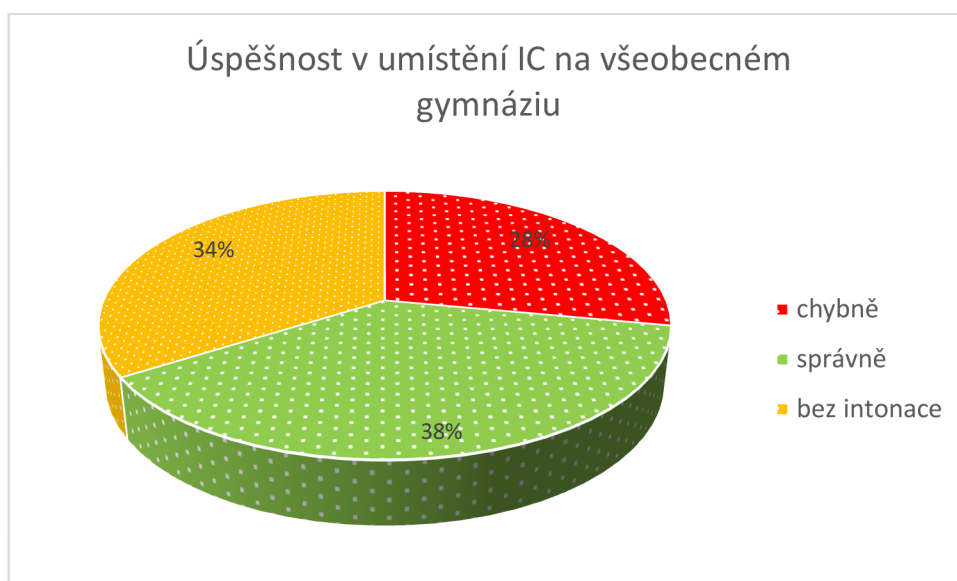

Bylo předpokládáno, že studenti jazykového gymnázia budou mít více správně umístěných přízvuků než studenti gymnázia všeobecného. Jelikož na jazykovém gymnáziu vyučují běžně cizí jazyk rodilí mluvčí z USA či z Irska, mají studenti možnost slyšet melodii anglických vět dennodenně. Na druhou stranu, zkoumané všeobecné gymnázium takovou možnost nemá a studenti se tak ve škole s přirozenou angličtinou rodilého mluvčího neseťkávají.

Graf 5: Procentuální úspěšnost studentů z jazykového gymnázia.

Graf 6: Procentuální úspěšnost studentů z všeobecného gymnázia.

Zkoumané přízvuky jsou rozděleny do dvou kategorií. První kategorií jsou přízvuky s finální pozicí ve větě a druhou kategorií přízvuky s nefinální pozicí. Jelikož český jazyk má slovosled volný a mluvčí si může důležitou informaci přesunout na konec věty, mají studenti často tendenci umisťovat IC s přízvukem na stejné místo, tedy na konec věty. Proto bylo předpokládáno, že větné přízvuky v textech na konci věty budou pro respondenty jednodušší než přízvuky nefinální.

Často se stává, že čeští studenti angličtiny neintonují vůbec. I to je případ výzkumu této bakalářské práce, kdy se autorka setkala s několika nahrávkami, kdy větný přízvuk nebyl v promluvě respondentů rozeznatelný, nebo studenti četli texty téměř bez intonace.

Tabulka 4: Přehled úspěšnosti v umístování IC ve větných strukturách s finálním přízvukem.

	přízvuk 1	přízvuk 2	přízvuk 4	přízvuk 5	přízvuk 6	přízvuk 8	přízvuk 13	přízvuk 17	přízvuk 19	přízvuk 20
resp. A	správně	správně	správně	bez intonace	správně	správně	správně	chybně	chybně	chybně
resp. B	správně	chybně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	chybně
resp. C	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	chybně	chybně
resp. D	správně	správně	správně	správně	správně	správně	bez intonace	správně	správně	bez intonace
resp. E	správně	správně	bez intonace	správně	správně	správně	bez intonace	správně	bez intonace	chybně
resp. F	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	chybně	chybně
resp. G	správně	správně	chybně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně
resp. H	správně	chybně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	chybně	správně
resp. I	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně
resp. J	bez intonace	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	správně
resp. K	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	správně	bez intonace	správně	bez intonace	bez intonace
resp. L	bez intonace	chybně	správně	bez intonace	bez intonace	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace
resp. M	správně	chybně	správně	správně	správně	správně	správně	chybně	chybně	chybně
resp. N	správně	správně	správně	správně	správně	chybně	bez intonace	chybně	chybně	správně
resp. O	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	bez intonace	chybně	chybně
resp. P	správně	chybně	chybně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně
resp. Q	bez intonace	správně	správně	správně	správně	správně	správně	správně	chybně	správně
resp. R	bez intonace	bez intonace	chybně	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	správně	správně	správně
resp. S	správně	správně	správně	správně	správně	správně	bez intonace	chybně	chybně	správně
resp. T	chybně	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	správně	správně	bez intonace	správně

V kategorii finálních větných přízvuků bylo z 200 IC umístěno až 127 správně, pouze 30 chybně a zbylých 43 přízvuků bylo bez intonace.

Zcela bezchybně byly umístěny pouze přízvuky 5, 6 a 13. Všechny tyto tři věty mají typické struktury, které studenti pravděpodobně znají, a tak umístili IC přirozeně. Otázka *What about you?* neobsahuje žádná složitá slova a zbylé dvě věty jsou taktéž jednoduché se slovosledem podmět – přísudek.

Častých chyb se respondenti dopouštěli u přízvuků č. 2, 19 a 20. I přesto, že se jedná o věty s IC nacházejícím se ke konci věty, místy se objevovaly problémy. Například u věty *What are you doing today?* (přízvuk 2) několik studentů umístilo přízvuk na *today*. V tomto kontextu by to znamenalo, že se jeden mluvčí ptá druhého, co bude dělat

konkrétně dnes a dost možná by tomu předcházela konverzace o včerejším nebo zítřejším dni. Téměř polovina respondentů umístila větný přízvuk chybně ve větě *They're so beautiful*. Většina z chybných umístění se totiž nacházela na slově *so*. Druhý nejčastěji špatně umístěný větný přízvuk v kategorii finálních IC byl v poslední větě *And they flutter around flowers*. Studenti velmi často kladli důraz na sloveso *flutter*, nebo IC nebylo dostatečně prozodicky odlišeno od ostatních lexikálních přízvuků.

Při čtení textů u studentů mnohdy docházelo k mnohonásobnému přízvuku ve větě. To je typické pro český jazyk. Například věta z textu (4) *Dogs are my favorite animals* v angličtině obsahuje pouze jeden přízvuk, a to na slově *Dogs*. Studenti častokrát umístili IC na *Dogs*, *favorite* i *animals*. V tomto případě je umístění označeno jako chybné, jelikož nebylo ze tří umístěných přízvuků poznat, který z nich je nejdůraznější.

Umístění IC na nefinální pozici je pro české studenty angličtiny vcelku nepřirozené. Vybrané větné struktury k vytvoření textů obsahují konstrukce, které by respondenti měli znát z běžné komunikace. Například vazba *there is/there are* je velmi běžně používána na všech úrovních pokročilosti, a proto by mělo být umístění IC úspěšné.

Tabulka 5: Přehled úspěšnosti v umísťování IC ve větých strukturách s nefinálním přízvukem.

	přízvuk 3	přízvuk 7	přízvuk 9	přízvuk 10	přízvuk 11	přízvuk 12	přízvuk 14	přízvuk 15	přízvuk 16	přízvuk 18
resp. A	chybně	chybně	správně	chybně	chybně	správně	chybně	správně	správně	chybně
resp. B	chybně	správně	chybně	správně	chybně	bez intonace	bez intonace	správně	chybně	chybně
resp. C	správně	chybně	správně	bez intonace	bez intonace	správně	správně	chybně	chybně	chybně
resp. D	správně	správně	chybně	správně	chybně	správně	bez intonace	bez intonace	chybně	chybně
resp. E	bez intonace	správně	bez intonace	správně	bez intonace	chybně	chybně	chybně	bez intonace	chybně
resp. F	chybně	správně	bez intonace	správně	bez intonace	správně	bez intonace	bez intonace	správně	chybně
resp. G	chybně	správně	chybně	bez intonace	bez intonace	správně	správně	chybně	chybně	chybně
resp. H	bez intonace	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	správně	chybně	chybně	chybně	chybně
resp. I	chybně	chybně	chybně	správně	správně	správně	chybně	chybně	správně	chybně
resp. J	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	chybně	bez intonace	chybně
resp. K	bez intonace	bez intonace	bez intonace	správně	chybně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	chybně	chybně
resp. L	chybně	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	chybně	bez intonace	chybně
resp. M	chybně	správně	bez intonace	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	chybně	chybně	chybně
resp. N	chybně	správně	bez intonace	správně	bez intonace	bez intonace	chybně	chybně	správně	chybně
resp. O	chybně	správně	chybně	správně	chybně	správně	chybně	chybně	chybně	chybně
resp. P	správně	správně	chybně	správně	chybně	správně	chybně	chybně	chybně	chybně
resp. Q	chybně	chybně	chybně	chybně	chybně	bez intonace	chybně	chybně	správně	chybně
resp. R	bez intonace	bez intonace	bez intonace	správně	bez intonace	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace
resp. S	správně	chybně	bez intonace	chybně	bez intonace	chybně	správně	chybně	chybně	chybně
resp. T	chybně	správně	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	bez intonace	chybně	bez intonace	chybně

Když se podíváme jen na barevné složení tabulky 5, která zobrazuje úspěšnost umístění IC u vět s nefinálním přízvukem, je zřejmé, že tato kategorie vět byla pro respondenty značně obtížnější. Z celkového počtu 200 IC bylo pouze 50 umístěno správně, až 86 větných přízvuků bylo chybně a 64 téměř bez intonace.

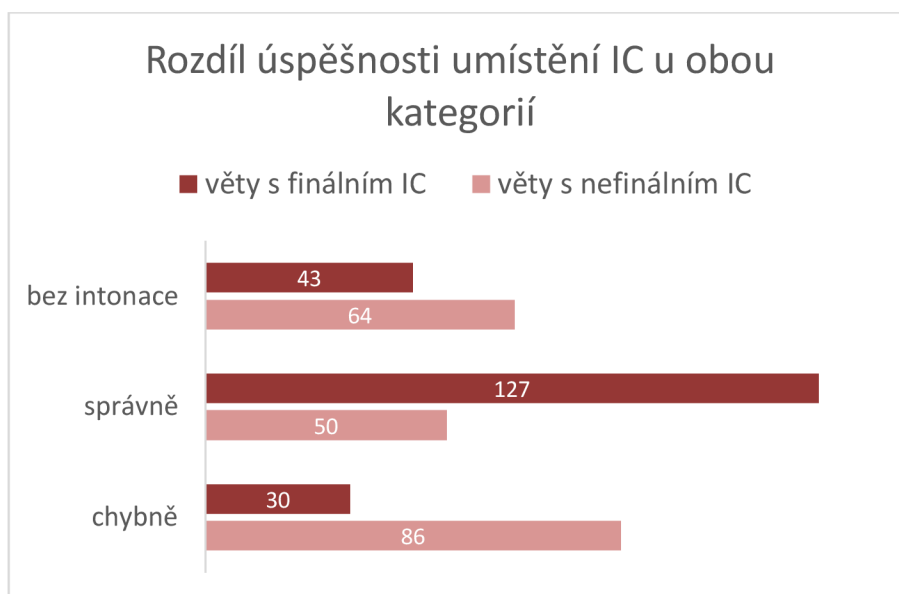
Největší problém dělala respondentům věta s přízvukem 18 *Butterflies are flying in the garden*. Jelikož se zde nachází IC na prvním slově věty a jedná se o větu jednoduchou s klasickým slovosledem podmět – přísudek, studenti velmi často umísťovali IC na poslední slovo *garden*. Logicky tak uvažovali podle vzorce intonace české věty. Kdyby bylo umístění IC na *garden* správné, význam věty by se lehce změnil ve smyslu hierarchie jednotlivých větných členů podle relativní důležitosti. Věta by tedy neznamenal, že v zahradě poletují zrovna motýli, ale že motýli poletují v zahradě, a ne nikde jinde. A zároveň by to znamenalo, že o motýlech se už hovořilo. Ani jeden respondent neumístil IC správně na podmět *Butterflies*. U všech ostatních nefinálních přízvuků vždy alespoň jeden student umístil větný přízvuk správně.

Dalším problémovým typem vět, který měl pouze jedno nebo dvě správně umístěná IC jsou věty v pasivu (přízvuk 11 a 15), kde se IC nachází na počátečním rématickém podmětu. Je očividné, že studentům dělá větný přízvuk na začátku věty problém. Na rozdíl od přízvuku 15, který byl umístěn chybně celkem čtrnáctkrát, u přízvuku č. 11 bylo analyzováno celkem dvanáct přízvuků bez intonace.

Přízvuk 7 má jako jediný z kategorie nefinálního IC nejvíce správných umístění. Jedná se o větu z prezentační škály s prezentačním slovesem *is*, kdy se mění pozice podmětu a přísudku. I přesto je IC umístěno na poslední slovo věty. To je pravděpodobně důvod velkého počtu správných umístění. Stejně tak je to i s větou obsahující přízvuk 10. Inverze podmětu a přísudku nepůsobí na respondenty nijak nepřirozeně a přes IC na konci věty většina respondentů umístila IC správně na slovo *cinema*. Bylo předpokládáno, že tento typ vět nebude pro studenty tolik obtížný z hlediska intonačního, i když se může jevit jako slovosledně neobvyklý.

Věty s vazbou *there is/are* jsou, jak již bylo zmíněno, velmi časté na všech úrovních anglického jazyka. Do výzkumu byly zařazeny celkem tři věty obsahující tuto vazbu (přízvuk 3, 12 a 16). Při umisťování IC u dvou ze tří těchto vět udělali respondenti více chyb. Jde o přízvuky 3 a 16. Strukturou se tyto tři věty nijak neliší. Věty se skládají z *there is/are/was* – podmět a případné příslovečné určení. Menší počet chyb u přízvuku 12 si autorka nedokáže vysvětlit. Jedná se o větu *There are some cats over there*. Je možné, že mají respondenti strukturu a melodii této fráze naučenou.

Graf 7: Porovnání úspěšnosti umístění IC u obou typů vět.

Věty s finálním umístěním IC dělaly respondentům menší problém, což bylo předpokládáno. Více než polovina větných přízvuků na finální pozici byla respondenty umístěna správně. Na druhou stranu, správně umístěných IC s nefinální pozicí byla pouze čtvrtina.

8 Možné příčiny nevhodného umístění

Důvodů, proč respondenti umísťují IC v anglické větě nevhodně, je hned několik. Nejvíce pravděpodobný je vliv českého jazyka. Studenti mnohdy, aniž si to uvědomují, přenášejí vzorec české intonace do angličtiny. A tak umísťují IC na finální element věty, i když se zrovna nejedná o významově důležitý prvek, který by byl ve větě na nejvyšším stupni důležitosti.

Další příčinou, proč respondenti chybovali, je zjevně nervozita. Všichni respondenti byli informováni, jak výzkum probíhá, co je čeká, a měli možnost se seznámit s vytvořeným textem dopředu. I tak se stávalo, že byli nervózní a mnohokrát i stydliví. To mohlo mít za následek nevhodné umístění IC anebo zasekávání se u jednotlivých vět. Je možné, že byli nervózní proto, že byli nahráváni.

I přesto, že byli respondenti nahráváni mimo vyučovací hodinu a měli vymezený čas na spolupráci, někteří při čtení textů spěchali. Následkem toho bylo rychlé čtení textů,

někdy i dokonce monotónnost, při které nebylo slyšet ukončení věty intonací. Tento problém se ale zřetelně objevil pouze u dvou respondentů.

Čtení předem připraveného textu ubírá na přirozenosti projevu. I toto mohl být jeden z důvodů, proč někteří studenti umístili IC chybně. Přestože si respondenti mohli texty dopředu přečíst a seznámit se s nimi, nebyly jejich projevy přirozené. Spontánní komunikace v anglickém jazyce by pravděpodobně působila odlišně.

Interference českého jazyka do angličtiny u některých respondentů způsobila monotónnost, kdy nebylo v jejich projevu IC rozeznatelné. Větný přízvuk v české větě není zdaleka tolik výrazný a melodie věty je jednotvárná. Autorka sice samozřejmě předpokládala, že se ve výzkumu objeví projevy bez intonace, ale bylo až překvapující, kolik jich nakonec bylo.

Závěr

Předmětem této bakalářské práce je umístění intonačního centra českými studenty v anglické větě. Chybné umístění je totiž u českých uživatelů angličtiny velmi běžné. Většinou se studenti, aniž by o tom věděli, nechají ovlivnit intuitivně osvojenými českými principy umisťování. V teoretické části jsou čtenáři seznámeni se základní terminologií a následně jsou podrobně popisovány různé způsoby umístění IC jak v češtině, tak v angličtině. V obou jazycích se uplatňují principy aktuálního větného členění, avšak různým způsobem. V češtině zpravidla primárně funguje přizpůsobení slovosledu lineárnímu nárůstu výpovědní dynamičnosti od začátku věty do konce věty, a intonace tedy sekundárně doprovází koncové réma. V angličtině naopak intonace působí samostatněji a intonační centrum se může vyskytnout kdekoli ve větě, vzhledem k tomu, že slovosled angličtiny je mnohem méně flexibilní. Tomuto tématu věnovala pozornost celá řada lingvistů, z nichž k nejvýznamnějším patří zejména Jan Firbas a jeho studenti či kolegové. Pro potřeby tohoto výzkumu jsou důležité zejména realizační formy tzv. prezentační škály, kterou popisuje kapitola Prezentační věty podle Adama. Ten vymezuje některé typy vět, kde se nachází IC na nefinální pozici, a jsou tak pro české studenty angličtiny v rámci zdůraznění jednoho prvku ve výpovědi náročné. Další podkapitola věnována principům umístění IC v anglickém jazyce prezentuje pohledy Johna Wellse, který, jakožto fonetik, umisťování IC zkoumá spíše z obecně gramatického hlediska.

Stěžejní částí této práce byl výzkum, který měl za cíl odhalit, které struktury vět jsou pro české studenty nejproblematictější, a případně jaké další obtíže se mohou objevit. Vytvořené anglické texty byly předloženy studentům gymnázií různých úrovní pokročilosti a jejich nahrávky byly podrobně analyzovány. Téměř všichni respondenti uvedli, že sledují anglické filmy nebo seriály a dle autorky se tak mohli receptivně naučit, jak zní melodie anglické věty a jak rodilí mluvčí intonují. I přesto se neprokázalo, že by všechny respondenty sledování filmů a seriálů ovlivnilo. Potvrdila se domněnka, že čeští studenti angličtiny jsou silně ovlivněni českou strukturou vět, kdy se IC nachází na konci. U vět, kde bylo IC umístěno na finálním prvku, nedělali respondenti příliš chyb. Na druhou stranu u struktur, kde bylo IC umístěno na jinou než finální pozici, se ukázalo, že

studenti umisťují větný přízvuk stereotypně nakonec. Chyby v umisťování IC se jeví u různých realizačních forem prezentační škály jako různě závažné, jelikož některé z nich se používají v běžné konverzaci častěji, jiné méně. Největší problém působily věty s počátečním rematickým podmětem. V mnohých případech se stalo, že respondenti neintonovali vůbec, což autorka před výzkumem do takové míry neočekávala. Stávalo se to tak zejména u studentů všeobecného gymnázia. Studenti jazykového gymnázia měli oproti jiným výhodu, že jsou ve škole denně v kontaktu s rodilými mluvčími, a to je mohlo v jejich intonaci značně ovlivnit. Někteří respondenti, kteří uvedli, že se učí anglicky déle než ostatní nebo je jejich úroveň jazyka vysoká, mezi ostatními nijak výrazně nevyčnívali. Další skutečností, kterou autorka nečekala a která ji překvapila, bylo neukončení věty intonací. Několik respondentů četlo texty natolik rychle, že nepoužívali intonaci jako prostředek ukončení věty, takže věty splývaly. Je možné, že to byl následek nervozity nebo uspěchanosti.

Aby se dále v umístění intonačního centra nechybovalo, bylo by dobré zařadit intonaci do výuky anglického jazyka. Možností se nabízí hned několik, jako například pouštění nahrávek rodilých mluvčích a následné opakování řečeného s důrazem na patřičnou intonaci, případně cvičení, kde by studenti museli identifikovat intonační centrum a poté by věty četli nahlas. Téma zařazení nácviu intonace do výuky anglického jazyka je rozsáhlé, a tak se nabízí možnost ho zpracovat v budoucí diplomové práci, kde by byly navrženy jednotlivé aktivity použitelné při praktické výuce.

Použité zdroje

ADAM Martin, *Towards a Syntactic-Semantic Typology of Presentation Scale Sentences in Fiction Narratives [online]*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, 2011- [cit. 2022-06-29]. ISSN 0524-6881. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/>

ADAM, Martin. *A handbook of functional sentence perspective: FSP in theory and practice : with key*. 2., upr. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4605-4.

CRUTTENDEN, Alan. *Intonation*. Vydání druhé. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. ISBN 0-521-59825-7.

ČURDOVÁ, Helena. *Větný přízvuk a slovosled v češtině a angličtině*. České Budějovice, 2010. Diplomová práce. Jihočeská Univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Vladislav Smolka, Ph.D.

DANEŠ, František, Bohuslav HÁLA, Alois JEDLIČKA a Milan ROMPORTL. *O mluveném slově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. Dědictví Komenského.

DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1648-3.

DANEŠ, František. *Věta a text: Studie ze syntaxe spisovné češtiny*. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické [Academia, edice].

DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 3. vyd. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1413-6.

FIRBAS, Jan. *Functional sentence perspective in written and spoken communication*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. Studies in English language. ISBN 0-521-03182-6.

GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, ed. *Příruční mluvnice češtiny*. Vydání druhé, opravené. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.

MATHESIUS, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt: soubor statí*. Praha: Melantrich, 1947.

NOSEK, Jiří. *Syntax moderní angličtiny: větné členy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

PANEVOVÁ, Jarmila a kol. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2497-6.

ROACH, Peter. *English phonetics and phonology: a practical course*. Vydání druhé. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. ISBN 05-214-0718-4.

ROHRAUER, Leona. *Presentation sentences in fiction and academic prose: a syntactico-semantic, FSP and textual view*. Praha, 2015. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.

SKALIČKOVÁ, Alena. *Fonetika současné angličtiny*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982.

SVOBODA, Aleš. Funkční větná perspektiva jako faktor komunikační strategie. *Euroletteraria & Eurolingua*. Liberec: Technická univerzita, 2006, s. 32-46. ISBN 80-7372-040-x.

UHLÍŘOVÁ, Ludmila. *Knížka o slovosledu*. Praha: Academia, 1987. Malá jazyková knihnice.

WELLS, J. C. *English intonation: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-0-521-68380-7.

Přílohy

Dotazník

1. Kolik je ti let?
2. Do jaké chodíš třídy?
3. Jak dlouho se učíš anglicky?
4. Jaká je tvá úroveň?
5. Učíš se anglicky i jinak mimo školu? Například hraním počítačových her, sledováním videí apod.
6. Víš, co je to intonace? Dokázal(a) bys ji popsat?